

UNIVERSITETET I
NORDLAND

HANDELSHØGSKOLEN I BODØ • HHB

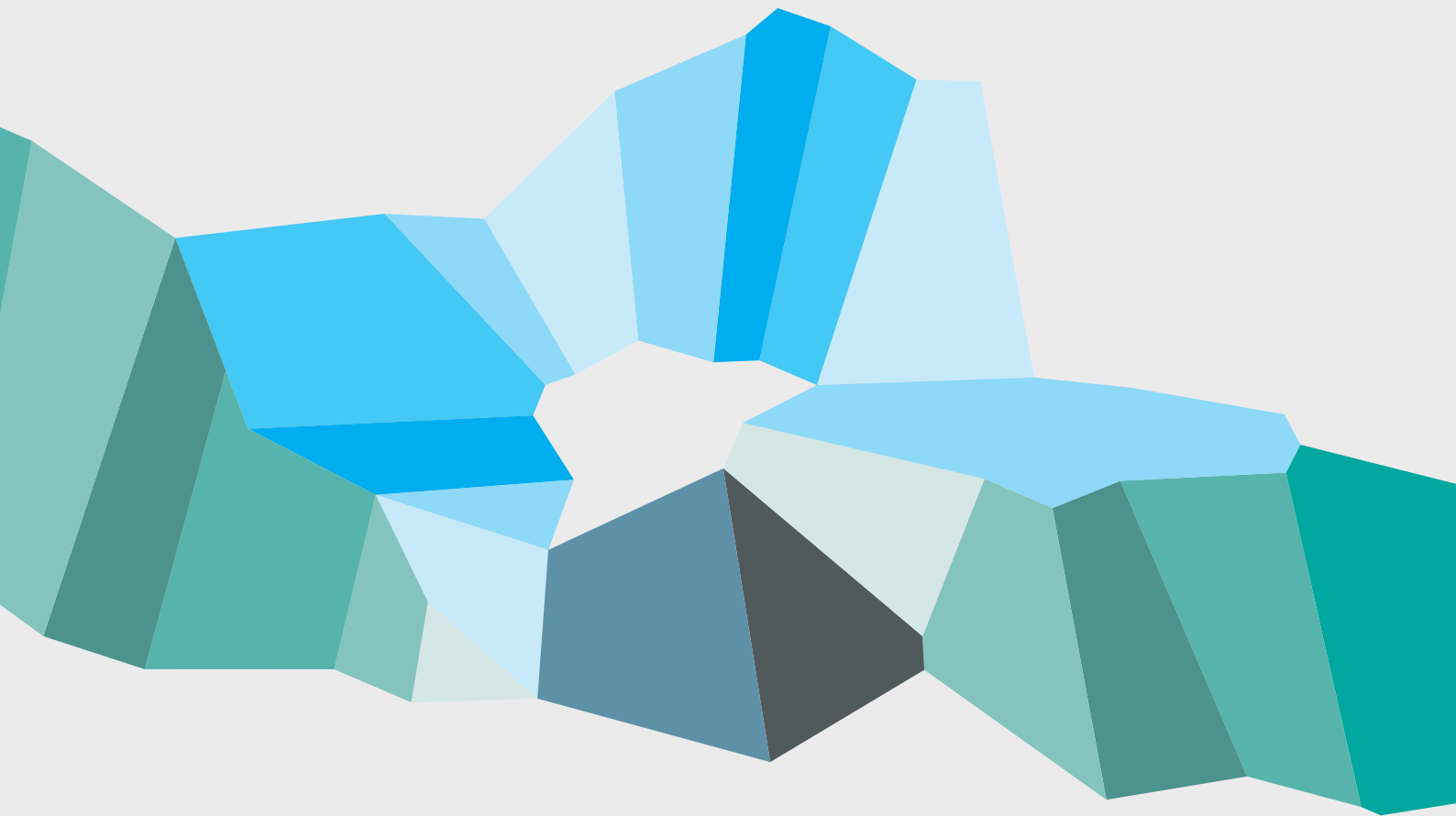

Senter for innovasjon og bedriftsøkonomi, SIB AS

Jan Terje Henriksen, Gisle Solvoll, Evgueni Vinogradov

Jordbruk i Nordland

Samfunnsmessig betydning

Jordbruk i Nordland
Samfunnsmessig betydning

av

Jan Terje Henriksen
Gisle Solvoll
Evgueni Vinogradov

Handelshøgskolen i Bodø
Senter for Innovasjon og Bedriftsøkonomi (SIB AS)
Nordlandsforskning

SIB-rapport 1/2011

Utgivelsesår: 2011
ISSN 1890-3584

FORORD

Denne rapporten er skrevet på oppdrag fra Fylkesmannen i Nordland. Arbeidet er gjennomført i perioden oktober 2010 til februar 2011. Rapporten er skrevet av seniorforsker Jan Terje Henriksen (Handelshøgskolen i Bodø), seniorforsker Evgueni Vinogradov (Nordlandsforskning) og forskningsleder Gisle Solvoll (Handelshøgskolen i Bodø). Solvoll har vært prosjektleder.

Vi vil rette en takk til rådgiver Ole Kristian Stornes ved NILF, som har fungert som ”sparringspartner” på deler av arbeidet. En stor takk også til fylkesagronom Toril Austvik, seniorrådgiver Helge Moldjord, landbruksdirektør Hanne Østerdal og seniorforsker Lars Rønning (Nordlandsforskning) for nyttige kommentarer og innspill på innholdet i rapporten.

Bodø, 10. februar 2011

Gisle Solvoll
Forskningsleder

INNHOOLD

FORORD	I
SAMMENDRAG.....	III
1. INNLEDNING.....	1
1.1 BAKGRUNN OG FORMÅL.....	1
1.2 PROBLEMTILLINGER	1
1.3 ANALYSEMODELLE	2
1.3.1 Direkte virkninger.....	3
1.3.2 Ringvirkninger.....	3
1.4 DATAKILDER	5
2. PRODUKSJON – OMFANG OG VERDI	6
2.1 LANDBRUKETS OMFANG.....	6
2.2 NÆRINGSINNTEKTER OG VERDISKAPING	10
2.3 OPPSUMMERING	15
3. DIREKTE VIRKNINGER	17
3.1 SYSSELSETTING.....	17
3.2 POSISJONERING AV KOMMUNENE	19
3.2.1 Endringer på kommunenivå	22
3.2.2 Kjønnfordeling og utenlandsk arbeidskraft	23
3.2.3 Skatter og avgifter.....	24
3.3 SAMLET VURDERING AV JORDBRUKETS BETYDNING	25
3.4 OPPSUMMERING	27
4. INDIREKTE VIRKNINGER.....	28
4.1 KJØP AV VARER OG TJENESTER TIL DRIFTEN.....	28
4.2 OPPSUMMERING	30
5. INDUSERTE VIRKNINGER	31
5.1 SYSSELSETTINGSMULTIPLIKATORER	31
5.2 SYSSELSETTINGSVIRKNINGER	31
5.3 OPPSUMMERING.....	32
6. KATALYTISKE VIRKNINGER	33
6.1 BEFOLKNINGSUTVIKLING	33
6.2 LOKALISERINGSVIRKNINGER.....	35
6.3 LANDBRUKET I 2030	38
6.4 VEKSTPOTENSIAL I LANDBRUKET.....	39
6.5 UTFORDRINGER I LANDBRUKET.....	40
6.6 AVSLUTTENDE BEMERKNINGER	40
6.7 OPPSUMMERING	41
REFERANSER	42
VEDLEGG.....	43

SAMMENDRAG

Formålet med denne rapporten er å dokumentere hvilken samfunnsmessig betydning jordbruket har i Nordland som helhet samt i ulike kommuner. Dette gjøres ved å anslå næringens direkte, indirekte, induserte og katalytiske virkninger i fylket.

- *Direkte virkninger* er driftsavhengige virkninger som i sin helhet, eller i det alt vesentligste, kan knyttes til landbruksvirksomheten.
- *Indirekte virkninger* (virkninger for underleverandører) av landbruksvirksomheten, skapes av etterspørselen som de direkte virkningene avstedkommer.
- *Induserte virkninger* av landbruksvirksomheten i Nordland er de virkninger som oppstår ved at aktiviteten i næringen bidrar til økt produksjon og sysselsetting i fylket, og dermed til økte inntekter som igjen fører til økt privat og offentlig konsum.
- *Katalytiske virkninger* er lokaliseringsevirkninger for andre bedrifter og næringer som kan begrunnes ut fra jordbruksvirksomheten.

Produksjonsomfang og -verdi

Med vel 16 000 bebygde landbrukseiendommer og 10,7 % av befolkningen bosatt på landbrukseiendommer, er Nordland et fylke hvor landsbruk spiller en viktig rolle. Næringen sliter imidlertid med drift på stadig færre landbrukseiendommer. Noen kommuner har nesten ikke jordbruk, eksempelvis Moskenes, mens i kommuner som Beiarn og Hattfjelldal er over 40 % av innbyggerne bosatt på landbrukseiendommer. Verdiskapingen i jordbruket i Nordland er svakt økende, og var 706 mill. kr i 2009. verdiskapingen er imidlertid negativ i 20 av 44 kommuner. Når antall årsverk i næringen reduseres, øker verdiskapingen per årsverk. Dette indikerer økt produktivitet innenfor jordbruket, men når 75 % av verdiskapingen kommer fra tilskuddsordninger har næringen en betydelig utfordring.

Mange gårdsbruk drives i liten skala og må suppleres med biinntekter. I 2008 var det således kun 47 % av gårdbrukerne som hadde inntekter fra jordbruket som sin viktigste inntektskilde. Bøndenes inntekter fra annen næringsvirksomhet enn jordbruk blir stadig viktigere. Således vil kommuner der sysselsettingsmulighetene utenfor landbruket er dårlige være mer avhengig av jordbruksnæringen enn kommuner som har gode alternative sysselsettingsmuligheter – enten i egen kommune, eller i andre kommuner som ligger innenfor akseptabel pendlingsavstand.

Direkte virkninger

I 2009 var det 3 263 sysselsatte i jordbruket i Nordland. Dette er en nedgang på 17 % fra 2000. 13 kommuner har en sysselsettingsnedgang på godt over 25 %.

De 22 største jordbrukskommunene i Nordland sysselsetter 80 % av de jordbruksansatte. Kjønnfordeling i jordbruket i Nordland ligger omtrent på landsgjennomsnittet, dvs. en kvinneandel på vel 28 %. Bøndene i fylket betalte rundt 100 mill. kr i skatt i 2009. Opprettholdelse av kulturlandskapet er et svært viktig "funksjon" til jordbruket i *alle* kommunene, mens næringens bidrag til sysselsetting, antall innbyggere og skatteinntekter varierer betydelig.

Vi har forsøkt å dele kommunene i Nordland inn i fire grupper i forhold til jordbrukets betydning for egen kommune samt betydningen for den samlede landbrukssysselsettingen i fylket. Vår inndeling viser at kommunene plasserer seg som følger:

1. Jordbruksvirksomheten i Vevelstad, Grane, Bindal, Rødøy, Ballangen, Bø, Sørfold, Tjeldsund, Hamarøy, Lurøy, Gildeskål, Evenes, Lødingen og Herøy er viktig for sysselsettingen i disse kommunene men sysselsettingen i hver enkelt kommune gir et bidrag til jordbrukssysselsettingen i fylket som er lavere enn gjennomsnittskommunen.
2. Jordbruksvirksomheten i Vega, Sømna, Leirfjord, Hattfjelldal, Beiarn, Dønna, Steigen, Nesna, Hemnes, Brønnøy, Meløy, Alstahaug, Vestvågøy og Vefsn er viktig for sysselsettingen i disse kommunene, og det sysselsettingsbidraget hver enkelt kommune gir til samlet jordbrukssysselsettingen i fylket er høy.
3. Jordbruksvirksomheten i Flakstad, Andøy, Saltdal, Fauske, Vågan, Tysfjord, Øksnes, Træna, Narvik, Røst, Værøy og Moskenes er lite viktig for sysselsettingen i disse kommunene, samtidig som sysselsettingen i hver enkelt kommune gir et bidrag til jordbrukssysselsettingen i fylket som er lavere enn gjennomsnittskommunen.
4. Jordbruksvirksomheten i Hadsel, Sortland, Bodø og Rana må betraktes som lite viktig for sysselsettingen i disse kommunene, men sysselsettingen i hver enkelt kommune gir et bidrag til jordbrukssysselsettingen i fylket som ligger til dels betydelig over gjennomsnittskommunen.

Indirekte virkninger

Med utgangspunkt i en produksjonsverdi på 1,2 mrd. kr i 2008 har vi anslått at landbruksnæringen i Nordland kjøpte varer og tjenester fra andre næringer i fylket for ca. 290 mill. kr dette året. For hver "krone" som produseres i jordbruket i Nordland, leverer bedrifter i fylket varer og tjenester til jordbruksvirksomheten for 26 øre. Næringsmiddelindustri, varehandel og bygge- og anleggsvirksomhet er de viktigste leverandørene til jordbruket i fylket.

Induserte virkninger

Vi har anslått at jordbruksvirksomheten i Nordland bidrar til å sysselsette 2 686 personer (lavt anslag), 3 358 personer (middels anslag) og 4 029 personer (høyt anslag) i andre næringer samt offentlig sektor. Variasjonene mellom kommuner er naturlig nok svært stor. Eksempelvis bidrar jordbruksaktiviteten i Vestvågøy til å sysselsette ca. 185 personer i andre næringer, mens jordbruksaktiviteten på Træna kun bidrar med å sysselsette 3 personer i andre næringer.

Katalytiske virkninger

Sysselsettingen og aktiviteten innenfor landbruket i Nordland gir katalytiske virkninger i form av at næringen fungerer som en premiss for annen næringsvirksomhet og bosetting generelt. En direkte katalytisk effekt er aktiviteten ved slakterier og meierier, men i følge 1/5 av rådmennene i fylket har landbruket betydning for aktiviteten innenfor transport og lagring samt servicesnæringer og delvis innenfor bank, finans, forsikring samt bygg og anlegg. Det er rimelig å anta at de katalytiske virkningene vil avta i takt med en forventet sysselsettingsnedgang i landbrukssektoren.

Utfordringer og utviklingspotensial

Sysselsettingen i jordbruket i Nordland går kraftig tilbake. Dette er en spesielt stor utfordring i kommuner der alternative sysselsettingsmuligheter er dårlige og i kommuner som ikke inngår i en større bo- og arbeidsmarkedsregion. Verdiskapingen per årsverk øker, men når 3/4 av verdiskapingen skyldes tilskudd, er næringen lite robust dersom rammebetingelsene forverres. Vi ser også at stadig flere jordbruksforetak er avhengige av inntekter fra annen næringsvirksomhet, noe som innebærer at den generelle distriktspolitikken på mange områder kan være like viktig som den sektorspesifikke landbrukspolitikken i forhold til å opprettholde aktiviteten i jordbruket.

I tilbakemeldingen frå rådmennene i Nordland fokuseres det mye på økt *fleksibilitet* i jordbruksnæringen dersom næringen skal ha en framtid i mange kommuner. *Fleksibilitet* gjelder både i forhold til arealutnyttelse, disponering av areal, etablering av samdrifter, anvendelse av støtteordninger, tilgang til risikokapital samt mer smidige rammebetingelser generelt.

1. INNLEDNING

Nedenfor redegjøres det for bakgrunnen og formålet med dette arbeidet samt hvilke konkrete problemstillinger som behandles. Til slutt beskrives det metodiske opplegget som er lagt til grunn samt de sentrale datakilder som benyttes.

1.1 BAKGRUNN OG FORMÅL

Fylkesmannen i Nordland har satt i gang et arbeid med å innhente et nytt kunnskapsgrunnlag i forkant av rulleringen av næringsstrategier for landbruket i Nordland. Fylkesmannen har i tidligere strategiplaner hatt et hovedfokus på landbrukets *næringsmessige* betydning. Nå ønskes det å framskaffe et bredere kunnskapsgrunnlag som kan synliggjøre landbrukets *samfunnsmessige* betydning i Nordland. I denne rapporten har vi imidlertid primært benyttet begrepet *jordbruk* og ikke landbruk, siden skogbruk - som ligger inne landbruksbegrepet - ikke er fokus i denne rapporten. En del statistikk er imidlertid basert på næringsgruppen landbruk, slik at det er vanskelig å være helt konsekvent her. Likeledes har vi i en spørreundersøkelse rettet mot rådmennene i alle kommunene i Nordland, jf. avsnitt 1.4, benyttet landbruksbegrepet. I og med at skogbruksvirksomheten i Nordland er svært liten, vil det være liten forskjell på vurderingene om vi opererer på landbruks- eller jordbruksnivå.

Fylkesmannen i Nordland har en rekke spørsmål som ønskes belyst gjennom utredningen. Dette gjelder blant annet hvor sårbart/robust jordbruket i Nordland er i forhold til endringer i interne og eksterne rammebetingelser, hvordan verdiskapningen i jordbruket i Nordland er sammenholdt med andre næringer, hvilken betydning jordbruket i fylket har for verdiskapningen i andre næringer og hvilke samfunnsmessige konsekvenser alternative utviklingsløp gir for jordbruket.

Formålet med utredningen vil med utgangspunkt i dette være å dokumentere hvilken samfunnsmessig betydning jordbruket har i fylket som helhet samt i ulike regioner (kommuner).

1.2 PROBLEMSTILLINGER

For å anslå jordbrukets samfunnsmessige betydning i Nordland, vil følgende problemstillinger belyses:

1. Hvilken produksjon utføres i jordbruket i Nordland?
2. Hvor mange sysselsetter jordbruksvirksomheten i Nordland?
3. Hva er markedsverdien av produksjonen?
4. Hva er omfanget av underleveranser til jordbruksvirksomheten (kjøp av varer og tjenester) samt hvilke typer av underleverandører benyttes?
5. Hvor viktig er jordbruksvirksomheten for ulike kommuner?
6. Hvordan vil en endring i jordbrukspolitikken og jordbrukets økonomiske rammebetingelser påvirke næringens fremtid i ulike kommuner?

7. Hva blir konsekvensene for ulike kommuner i Nordland dersom jordbruksvirksomheten bygges kraftig ned eller forsvinner? Finnes det en nedre "terskel" for aktivitet som er kritisk i forhold til avvikling.
8. Hvor viktig er den mer visuelle produksjonen som skjer i jordbruket?

I rapporten benyttes noen sentrale økonomiske begreper. Dette er *produksjonsverdi*, *verdiskaping* og *næringsinntekt*. Innledningsvis kan det være nyttig å se litt nærmere på disse begrepene, som før øvrig er nærmere definert i nasjonalregnskapet.

- *Produksjonsverdien* til landbruksproduksjonen i Nordland (ca. 1,12 mrd. kr i 2008), er omsetningsverdi pluss endring i varelager og investeringer i perioden. Produksjon av varer og tjenester er ikke det samme som salg av varer og tjenester. Produksjonen måles i basisverdi, dvs. at alle subsidier er inkludert, men ikke merverdiavgift eller andre produkt-skatter.
- *Verdiskapingen* til landbruket i Nordland (ca. 700 mill. kr i 2009), er summen av produksjonsinntektene i landbruket (inkludert tilskudd¹) minus alle kostnader bortsett fra leid hjelp og jordleie. Siden verdien av ressursinnsatsen *ikke* inkluderes i verdiskapingsbegrepet, er verdiskapingen alltid lavere enn produksjonsverdien.
- *Næringsinntekten* til aktørene i landbruket i Nordland (ca. 440 mill. kr i 2008), er hentet fra næringsoppgaven. Forskjellige fradrag og kostnader (inkl. leid hjelp og jordleie) oppgitt i de individuelle næringsoppgavene innebærer at total næringsinntekt er lavere enn verdiskapingen i sektoren.

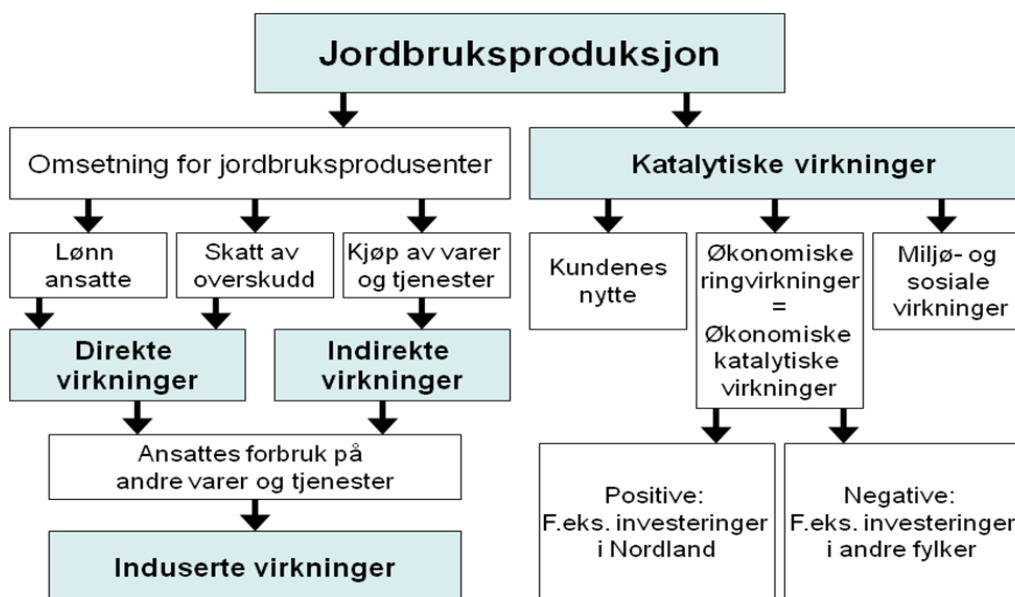
1.3 ANALYSEMODELL

Når det gjelder det rent metodiske opplegget til analysen av jordbruket i Nordland, vil vi anvende en "tradisjonell" tilnærming for gjennomføring av samfunnsmessige analyser av næringer der regionale virkninger vektlegges særskilt.

Figur 1-1 viser virkningene av jordbruksproduksjonen i fire kategorier (uthevet) og sammenhengene mellom dem. Det skilles mellom direkte-, indirekte, induserte, og katalytiske virkninger. Det som vanligvis omtales som *regionale virkninger* eller *ringvirkninger* omfatter de tre kategoriene indirekte, induserte og katalytiske virkninger.

---

¹ Produksjonstilskuddet til landbruket i Nordland utgjorde om lag 534 mill. kr i 2009, altså 76 % av verdiskapingen.

Figur 1-1: Ringvirkninger av jordbruksproduksjon i Nordland.

Vi kan dermed skille mellom virkninger som genereres av jordbrukets etterspørsel, dvs. virkninger som er nødvendige for, og en direkte konsekvens av, næringens tilstedeværelse i fylket, og de mer dynamiske tilbudsvirkningene. Tilbudsvirkningene (katalytiske virkninger) skapes av den betydning jordbrukets virksomhet har som lokaliseringsfaktor for annen næringsvirksomhet (og befolkningen). Alle virkninger bortsett fra de direkte, kan litt forenklet omtales ringvirkninger. Nedenfor redegjøres det kort for de ulike virkningene i modellen.

1.3.1 Direkte virkninger

Direkte virkninger defineres som driftsavhengige virkninger som i sin helhet, eller i det alt vesentligste, kan knyttes til jordbruksvirksomheten. De direkte virkningene (eksempelvis antall ansatte, lønn, omsetning fordelt på ulike produkter etc. og betalte skatter og avgifter) finnes det rimelig sikre tall for. I tillegg vil jordbruksproduksjonen og verdien av denne måtte dokumenteres. Det kan også være naturlig å sammenholde denne produksjonen med tilsvarende produksjon i andre fylker dersom tall lett kan fremskaffes.

Direkte virkninger er de virkninger som er sikrest å anslå. Kartleggingen kan skje gjennom bruk av sekundærdata og samtaler med personer i Fylkesmannens landbruksavdeling.

1.3.2 Ringvirkninger

Vi velger her å omtale de indirekte, induserte og katalytiske virkningene for ringvirkninger avledet av den direkte virksomheten.

Indirekte virkninger

De indirekte virkningene (virkningene for underleverandører) av jordbruksvirksomheten, skapes av etterspørselen som de direkte virkningene gir. Underleverandørene kan i prinsippet være lokalisert hvor som helst. I en analyse av jordbruket i Nordland, bør det gis et best mulig

anslag på hvor stor andel av underleveransene som kommer fra fylket, og hvor stor andel som kommer fra andre fylker eller utlandet.

De indirekte virkningene kan måles både langs en næringsmessig dimensjon (hva brukes faktisk av underleveranser), og en geografisk dimensjon. Generelt har man ofte vesentlig mindre kunnskaper om underleverandørenes lokalisering enn om den næringsmessige sammensetningen av dem.

Induserte virkninger

De induserte virkningene av jordbruksvirksomheten i Nordland bidrar til økt produksjon og sysselsetting i fylket, og dermed til økte inntekter, både direkte og indirekte. Den økte inntekten fører til økt privat og offentlig konsum, som fordeler seg på ulike vare- og tjenestegrupper. Induserte virkninger og indirekte virkninger kan anslås samtidig, dersom man for eksempel bruker et modellverktøy som PANDA².

Ringvirkninger kan måles i antall årsverk. Antall årsverk som er direkte involvert i jordbruksproduksjon kan justeres opp med en multiplikator for å angi de totale ringvirkningene. I luftfart er eksempelvis denne multiplikatoren beregnet til 1,3-2,0 for indirekte og induserte virkninger og omtrent 3,4 dersom man også inkluderer de katalytiske virkningene, jf. Kjærland, Mathisen og Solvoll (2009).³ Vi vil i denne rapporten støtte oss på de beregninger av sysselsettingsmultiplikatorer som er foretatt av jordbruksvirksomheten i trøndelagsfylkene og dokumentert i Kjesbu m. fl. (2009), jf. kapittel 5.1.

Katalytiske virkninger

De mest kompliserte, og dermed mest usikre, effektene å anslå, er de katalytiske virkningene (eller tilbudsvirkningene) av aktiviteten til en næring. For jordbruksvirksomhet vil slike virkninger oppstå dersom aktiviteten kan sies å påvirke andre bedrifters lokaliseringsvalg. I figur 1-1 er de katalytiske virkningene delt i tre grupper; kundenes nytte, økonomiske ringvirkninger og miljø- og sosiale virkninger.

Kundenes nytte (konsumentoverskudd) oppstår som en følge av at betalingsvilligheten for produksjonen er større enn det kundene må betale. Effekten av konsumentoverskuddet på den økonomiske aktiviteten er vanskelig å fastslå. Effektene kan uansett ikke relateres utelukkende til jordbruksvirksomheten i Nordland, siden kundene kan få de samme produktene fra andre fylker (men kanskje til en annen pris). Miljø- og sosiale virkninger kan for eksempel være relatert til naturinngrep/forurensning (negativt) eller en "glede" i befolkningen som utløses av nærhet til aktiv jordbruksvirksomhet og et godt vedlikeholdt kulturlandskap (positivt).

Det er to måter å anslå de *økonomiske* katalytiske virkningene på. Den ene er å vurdere effektene av jordbruksnæringens virksomhet i forhold til virksomheten til andre næringer som vi kjenner de katalytiske effektene til, og så trekke paralleller. Den andre er å intervju aktuelle bedrifter i Nordland for å kartlegge i hvilken grad de tror at aktiviteten til jordbruket i fylket påvirker deres "lokaliseringssatferd". Intervjuene kan også rettes mot tredjeperson,

---

² PANDA-modellen (forkortelse for Plan- og Analysemodell for Næringsliv, Demografi og Arbeidsmarked) benyttes i en del sammenhenger til å beregne sysselsettingsvirkninger av virksomheten til enkeltbedrifter eller hele næringer.

³ Multiplikatoren, M, definert som: $M = (\text{direkte} + \text{indirekte} + \text{induserte}) / (\text{direkte})$.

eksempelvis rådmenn eller ordførere i kommunene. Dette er den siste tilnærmingen vi har benyttet i denne rapporten.

1.4 DATAKILDER

Når det gjelder behov for data, så har vi skaffet til veie mye av databehovet fra ulike sekundærdatakilder. Dette gjelder spesielt:

- Fylkesmannen i Nordland, landbruksavdelingen.
- Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF).
- Statistisk sentralbyrå (SSB).

For å få fram mer kvalitative vurderinger knyttet til næringens betydning og sårbarhet samt konsekvenser av endrede rammebetingelser, har vi foretatt en web-basert spørreundersøkelse der alle 44 ordførere/rådmenn i Nordland ble invitert til å delta. På denne måten vil vi kunne få mer direkte vurderinger av en del sentrale forhold knyttet til jordbrukets betydning lokalt fra dem som kanskje kan vurdere dette best for sin "egen" kommune. Undersøkelsen ble sendt ut 15. november 2010, og etter 3 elektroniske purrerunder samt noen målrettede telefonsamtaler, hadde vi 22. desember fått svar fra alle 44 kommuner. Dog var det 2 kommuner som "delegerte" sin tilbakemelding til nabokommunen som de har et landbruksfaglig samarbeid med. Spørreskjemaet er vist som vedlegg.

2. PRODUKSJON – OMFANG OG VERDI

I dette kapitlet beskrives omfang på og verdi av produksjonen som utføres i jordbruket i Nordland. Jordbruksvirksomhet omfatter følgende hoveddriftsformer:

- Storfe (melk- og/eller kjøttproduksjon).
- Geit, sau og gris.
- Fjørfe.
- Korn.
- Potet og grønnsaker.
- Frukt og bær.

I tilknytning til hoveddriftsformene nevnt ovenfor, er det naturlig å ta følgende tilknyttede næringsvirksomhet inn i det litt videre landbruksbegrepet:

- For jordbruksareal: matproduksjon, leiekjøring, gårdsturisme.
- For ikke-jordbruksareal: byggevirksomhet, anleggsvirksomhet/transport, regnskap/revisjon/konsulenttjenester.
- Skogsbruk.

2.1 LANDBRUKETS OMFANG

Nedenfor er det gitt en beskrivelse av antall landbrukseiendommer i de ulike kommunene i Nordland. Videre er det beskrevet hvor stor andel av befolkningen i hver kommune som er bosatt på en landbrukseiendom. Det er også gitt en oversikt over antall søknader om fritak fra boplikt i fylket samlet samt antall søknader om nydyrking fordelt på kommuner.

I tabell 2-1 gis det en oversikt over antall landbrukseiendommer og jordbruksarealer i drift i Nordland i 2006 og 2009. Det var registrert 17 690 landbrukseiendommer i Nordland i 2009 og et samlet jordbruksareal på 584 000 dekar. Vei 16 000 av landbrukseiendommene var bebygde. Tabell 2-1 viser at antall landbrukseiendommer har gått ned etter 2006 i de fleste kommuner i fylket. Mellom 2006 og 2009 ble det 698 (3,7 %) færre landbrukseiendommer i Nordland med den største relative nedgangen i Herøy (-25,0 %) og Sømna (-13,5 %). Den samme tabellen viser at jordbruksareal i drift ble redusert med 2,9 % i Nordland i denne perioden. I 29 av 44 kommuner ser vi en nedgang i jordbruksareal i drift, og fem kommuner (Dønna, Nesna, Flakstad, Meløy og Vega) ”mistet” mer enn 10 % av sitt jordbruksareal. Røst skiller seg ut med en betydelig relativ *økning* (63,6%).

Siden den relative nedgangen i antall landbrukseiendommer er større enn den relative nedgangen i jordbruksareal, innebærer dette at jordbruksarealet per landbrukseiendom blir noe større. I 2006 var således gjennomsnittlig jordbruksareal per eiendom 32,2 dekar, mens tilsvarende tall i 2009 var 32,5 dekar.

Ellers ser vi at det i noen kommuner er stor forskjell mellom relativ endring i antall landbrukseiendommer og jordbruksareal i drift. Eksempelvis har Herøy en nedgang i landbrukseiendommer på vel 25 % mens nedgangen i jordbruksareal er på kun 10 %. Dette er en direkte konsekvens av en fradelingspraksis der landbruksareal selges til aktive brukere mens tilhørende bygninger og tun fradeles og benyttes til fritidsboliger. På grunn av dette har

gjennomsnittlig jordbruksareal per eiendom økt fra 32,2 dekar i 2006 til 38,6 dekar i 2009. En motsatt utvikling ser vi eksempelvis på Vega, der antall landbrukseiendommer har økt med 2,8 % fra 2006 til 2009 mens jordbruksarealet samtidig er redusert med 12 %. Dermed er gjennomsnittlig jordbruksareal per eiendom redusert fra 61,7 dekar til 52,8 dekar.

Tabell 2-1: Landbrukseiendommer i Nordland og jordbruksareal i drift i 2006 og 2009. (Kilde: SSB, Fylkesmann i Nordland).

Kommune	2009		2006		Endring i jordbruksareal i drift (%)	Endring i landbruks-eiendommer (%)
	Landbruks-eiendommer i alt	Jordbruksareal i drift (dekar)	Landbruks-eiendommer i alt	Jordbruksareal i drift (dekar)		
Vestvågøy	1 132	33 002	1 191	35 269	-6,4	-5,0
Bodø	1 003	27 216	1 031	27 936	-2,6	-2,7
Hadsel	895	18 938	893	18 930	0,0	0,2
Rana	734	23 799	731	23 911	-0,5	0,4
Sortland	708	22 663	719	21 961	3,2	-1,5
Steigen	658	28 975	665	29 080	-0,4	-1,1
Vefsn	641	28 342	661	28 999	-2,3	-3,0
Andøy	609	16 923	602	17 504	-3,3	1,2
Bø	605	13 276	623	11 624	14,2	-2,9
Brønnøy	591	31 260	661	31 761	-1,6	-10,6
Ballangen	546	9 099	552	8 606	5,7	-1,1
Saltdal	543	9 984	547	9 410	6,1	-0,7
Fauske	541	14 961	585	15 887	-5,8	-7,5
Gildeskål	528	10 629	525	10 474	1,5	0,6
Meløy	492	15 889	554	18 219	-12,8	-11,2
Sørfold	481	2 778	542	2 909	-4,5	-11,3
Vågan	480	8 605	493	9 111	-5,6	-2,6
Øksnes	434	6 362	422	5 700	11,6	2,8
Rødøy	416	8 944	412	9 422	-5,1	1,0
Leirfjord	394	22 966	441	22 273	3,1	-10,7
Narvik	392	4 099	431	4 269	-4,0	-9,0
Bindal	351	12 686	349	12 575	0,9	0,6
Hamarøy	343	6 425	334	6 527	-1,6	2,7
Beiarn	337	12 316	336	12 618	-2,4	0,3
Hemnes	332	20 928	373	23 119	-9,5	-11,0
Evenes	328	6 431	356	6 666	-3,5	-7,9
Dønna	320	14 455	347	17 525	-17,5	-7,8
Vega	295	15 579	287	17 713	-12,0	2,8
Sømna	295	30 142	341	31 598	-4,6	-13,5
Lurøy	291	8 667	307	8 974	-3,4	-5,2
Hattfjelldal	271	17 625	263	17 701	-0,4	3,0
Alstahaug	268	25 542	301	27 088	-5,7	-11,0
Tysfjord	234	2 275	226	2 024	12,4	3,5
Tjeldsund	225	4 224	228	3 951	6,9	-1,3
Flakstad	218	3 871	215	4 476	-13,5	1,4
Nesna	215	12 923	238	14 979	-13,7	-9,7
Grane	207	8 673	214	8 735	-0,7	-3,3
Lødingen	154	4 075	163	4 155	-1,9	-5,5
Herøy	144	5 563	192	6 174	-9,9	-25,0
Vevelstad	137	10 976	138	10 034	9,4	-0,7
Røst	72	1 582	69	967	63,6	4,3
Værøy	65	0	65	0	-	0,0
Moskenes	22	0	22	0	-	0,0
Træna	13	171	13	175	-2,3	0,0
Nordland	17 960	583 839	18 658	601 059	-2,9	-3,7

Hvis vi fokuserer på hvor stor andel av befolkningen i kommunene i Nordland som er bosatt på en landbrukseiendom, samt hvor stor andel av landbrukseiendommene som er bebodd, får vi et bilde som vist i tabell 2-2.

Tabell 2-2: Bosatte på landbrukseiendommer av alle bosatte i kommunen og andel landbrukseiendommer med boligbygning uten bosetting av totalt antall landbrukseiendommer. 2006 og 2009. (Kilde: SSB).

Kommune	2009		2006		Endring i andel bosatte på landbruks-eiendommer (%)	Endring i andel landbrukseiendommer med boligbygning uten bosetting (%)
	Bosatte på landbrukseiendommer av alle bosatte i kommunen (%)	Landbrukseiendommer med boligbygning uten bosetting (%)	Bosatte på landbruks-eiendommer av alle bosatte i kommunen (%)	Landbruks-eiendommer med boligbygning uten bosetting (%)		
Beiarn	43,3	37,0	46,6	33,0	-3,3	4,0
Hattfjelldal	42,7	27,3	44,6	27,1	-1,9	0,2
Vega	34,7	33,3	35,6	29,7	-0,9	3,6
Sømna	33,3	26,4	37,2	25,6	-3,9	0,8
Vevelstad	32,7	42,6	37,6	41,0	-4,9	1,6
Leirfjord	32,6	31,4	33,2	31,7	-0,6	-0,3
Bindal	31,7	41,8	32,2	38,9	-0,5	2,9
Dønna	30,2	46,3	30,1	32,1	0,1	14,2
Rødøy	29,6	45,7	29,9	42,2	-0,3	3,5
Steigen	29,0	45,7	32,6	39,6	-3,6	6,1
Grane	23,9	32,2	28,1	29,3	-4,2	2,9
Evenes	23,6	50,6	23,5	52,9	0,1	-2,3
Sørfold	22,7	51,3	23,3	51,5	-0,6	-0,2
Gildeskål	21,8	54,6	22,9	50,9	-1,1	3,7
Saltdal	21,2	28,1	20,7	30,8	0,5	-2,7
Nesna	20,6	40,9	21,1	37,7	-0,5	3,2
Ballangen	19,3	49,0	23,3	42,4	-4,0	6,6
Hamarøy	19,2	50,2	18,9	45,8	0,3	4,4
Tjeldsund	18,4	52,4	19,7	40,8	-1,3	11,6
Bø	17,9	51,3	19,6	46,3	-1,7	5,0
Hemnes	17,6	17,8	18,6	18,2	-1,0	-0,4
Lurøy	16,9	47,1	16,1	45,7	0,8	1,4
Flakstad	16,7	42,0	18,8	36,6	-2,1	5,4
Vestvågøy	14,9	28,1	15,9	28,8	-1,0	-0,7
Andøy	14,2	49,0	14,7	44,5	-0,5	4,5
Røst	13,5	41,2	15,7	38,9	-2,2	2,3
Øksnes	13,3	34,1	13,6	34,8	-0,3	-0,7
Hadsel	13,0	46,3	13,9	43,8	-0,9	2,5
Sortland	12,5	34,3	13,2	31,3	-0,7	3,0
Meløy	11,2	32,2	12,9	27,2	-1,7	5,0
Fauske	10,7	32,7	11,5	32,9	-0,8	-0,2
Brønnøy	10,5	46,4	12,7	41,2	-2,2	5,2
Vefsn	10,1	28,1	10,8	25,6	-0,7	2,5
Tysfjord	9,9	59,8	8,8	60,4	1,1	-0,6
Lødingen	8,5	48,5	9,1	46,2	-0,6	2,3
Herøy	8,1	49,5	9,2	50,8	-1,1	-1,3
Værøy	7,3	45,0	6,6	45,2	0,7	-0,2
Alstahaug	6,4	40,3	7,7	39,8	-1,3	0,5
Vågan	6,1	48,3	6,6	44,2	-0,5	4,1
Rana	5,1	28,1	5,6	27,5	-0,5	0,6
Bodø	3,5	39,7	3,6	38,4	-0,1	1,3
Narvik	2,6	27,4	3,0	25,1	-0,4	2,3
Træna	2,0	25,0	1,8	25,0	0,2	0,0
Moskenes	1,2	64,7	1,9	61,1	-0,7	3,6
Nordland	10,7	39,7	-	37,1	-	2,6

Tabell 2-2 viser at antall landbrukseiendommer i Nordland med boligbygning men uten bosetning (dvs. fraflyttede landsbrukseiendommer), økte med 2,6 % fra 2006 til 2009. Nesten 40 % av fylkets landbrukseiendommer med boligbygging var ikke bosatt i 2009. Det er størst andel slike eiendommer i Moskenes (64,7 %), Tysfjord (59,8 %) og Gildeskål (54,6 %).

Av tabell 2-2 ser vi videre at det i 2009 er Beiarn, Hattfjelldal og Vega som har størst andel av befolkningen bosatt på landbrukseiendommer, henholdsvis 43,3 %, 42,7 % og 34,7 %. Lavest andel bosatte på landbrukseiendommer finner vi i Narvik, Træna og Moskenes med henholdsvis 2,6 %, 2,0 % og 1,2 %. Gjennomsnittstall for hele Nordland ligger på 10,7 %. I de fleste tilfellene er det kommuner hvor betydning av jordbruket er stor som topper denne listen. Sørfold, hvor under 5 % av alle sysselsatte jobber i jordbruket, utgjør en unntak med hele 23,3 % befolkningen bosatt på landbrukseiendommer.

En annen interessant problemstilling knyttet til jordbruket, er spørsmål knyttet til boplikt. I tabell 2-3 har vi gitt en oversikt over antall søknader om fritak fra boplikt i Nordland samt utfallet av disse søknadene. Vi gjør oppmerksom på at tallmaterialet fra KOSTRA-databasen som er benyttet i de to neste tabellene er beheftet med en del feil pga. manglende rapportering fra noen kommuner.

Tabell 2-3: Innrapporterte søknader om fritak fra boplikt i Nordland. (Kilde: SSB/KOSTRA).

	Søknader behandlet etter konsesjonslov og odelslov	Søknader innvilget med tidsbegrenset fritak fra boplikt	Søknader innvilget med varig fritak fra boplikt	Søknader avslått
2005	117	26	84	7
2006	93	25	65	3
2007	71	31	38	2
2008	84	26	58	0

Som det fremgår av tabell 2-3 ble det behandlet 117 søknader om fritak fra boplikt i 2005, mens det kun ble behandlet 84 søknader i 2008. Resultatet av saksbehandlingen viser at det kun er et fåtall søknader som ikke blir innvilget. I 2008 ble alle søknadene innvilget enten permanent eller tidsbegrenset. Med hensyn til personvern var det ikke mulig å få data fra SSB om fritak fra driveplikt på kommunenivå.

Ellers kan det være interessant å se nærmere på søknader om nydyrking av jordbruksarealer. Vi har således i tabell 2-4 gitt en oversikt over innkomne søknader om nydyrking i 2009. Nydyrking av arealer til jordbruksformål kan kun skje etter plan som godkjennes av kommunen. Med nydyrking menes fulldyrking og overflatedyrking av jord, herunder også gjenoppdyrking av jord som har ligget uutnyttet i over 30 år. De siste årene har det i Norge vært begrenset med nydyrking av arealer til jordbruksformål. I 2003 ble det eksempelvis behandlet færre enn en sak per kommune. Formålet med bestemmelser om godkjenning av planene er å sikre at nydyrking skjer på en måte som tar hensyn til natur- og kulturlandskap. Hensyn som vektlegges er miljøverdier som biologisk mangfold, kulturminner og landskapsbildet, blant annet om det på arealet finnes sjeldne miljøverdier og hvor unike disse er. Det legges også vekt på å sikre driftsmessig gode løsninger, eksempelvis ved at det med grunnlag i jordlovens § 1 presiseres at er ønskelig å styrke driftsgrunnlaget for foretaket og om nydyrkingstiltaket legger til rette for driftsmessig gode løsninger. Godkjenning gis ikke til areal over 300 dekar med mindre tiltaket er konsekvensutredet. Det stilles også krav til vegetasjonssoner mot vassdrag.

Tabell 2-4: Innrapporterte søknader nydyrking i Nordland i 2009. (Kilde: SSB/KOSTRA).

Kommune	Søknader om nydyrking	Godkjent nydyrket areal (dekar)
Alstahaug	13	423
Hattfjelldal	6	188
Leirfjord	2	160
Vefsn	2	155
Vega	1	150
Dønna	3	137
Meløy	2	120
Rana	3	113
Ballangen	2	86
Vestvågøy	3	76
Bodø	3	71
Sortland	2	51
Bindal	1	50
Vevelstad	1	45
Rødøy	1	45
Tjeldsund	1	43
Grane	2	34
Hadsel	1	16
Steigen	1	2
Narvik	0	0
Brønnøy	0	0
Nordland	50	1 965

Kun veiledende tall presenteres i tabellen. Data for noen kommuner mangler. Noen data er ikke med pga. personvern hensyn.

Som det fremgår av tabell 2-4 kom det i 2009 inn 50 søknader fra kommuner i Nordland med et samlet nydyrkingsareal på 1 965 dekar. Dette er nok å betrakte som et noe lavt anslag på grunn av ufullstendige data og personvern. Eksempelvis er det kommet søknader fra Sømna som ikke er med i tabellen. Blant de 8 kommunene med godkjent nydyrket areal over 100 dekar har de fleste kommuner i stor grad en utviklet jordbrukssektor (Leierfjord, Vega, Hattfjelldal, Meløy og Dønna). I Alstahaug, som topper søknadslisten både i forhold til antall søknader og godkjent nydyrket areal, har imidlertid jordbruket relativt liten betydning (se figur 3-3 og figur 3-5). Dette kan tyde på en relativt rask utvikling av jordbrukssektoren i denne kommunen.

2.2 NÆRINGSINNTEKTER OG VERDISKAPING

Et hovedtrekk ved norsk jordbruk er at mange personer som driver jordbruk arbeider deltid i næringen eller har arbeidsinnsatsen konsentrert til deler av året. Mange av disse personene har lønnsinntekt eller annen næringsvirksomhet som hovedinntektskilde. Jordbruksbedriftene blir drevet av enten en personlig bruker (enkeltmannsforetak) eller en upersonlig bruker (ansvarlige selskap, sameier eller driftsfellesskap). Samtidig som det totale antallet jordbruksbedrifter har gått ned, har tallet på upersonlige brukere økt. Andelen upersonlige brukere har økt fra 1 % i 1999 til 6 % i 2008. Statistikken over bøndernes inntekt og formue omfatter kun jordbruksbedrifter med personlig bruker. Det bør også presiseres at jordbruksbedriftene har svært stor variasjon i produksjonsomfang; her inngår alt fra hobbypreget produksjon til bedrifter med millionomsetning. Noen bedrifter har så liten produksjon at de ikke oppfyller skattemyndighetenes krav til næringsvirksomhet. Den personen som står ansvarlig for driften benevnes som *bruker* (gårdbruker). En del av bedriftene skifter bruker i løpet av året. I hovedsak er det brukeren per 31. juli i referanseåret som inngår. For populasjonen av brukere er det hentet inn opplysninger om eventuell ektefelle, registrert partner eller samboer. Før

2005 inngikk bare samboer som hadde felles barn med bruker. Fra og med 2005 omfatter samboere også personer som oppgav at de var samboere ved folke- og boligtellingsen i 2001, og som fortsatt har samme adresse. Hvis vi ser spesielt på andelen næringsinntekten til gårdbrukere i Nordland utgjør av total bruttoinntekt, får vi en situasjon som vist i tabell 2-5.

Tabell 2-5: Brukere i Nordland etter næringsinntekt fra jordbruk. Prosent av bruttoinntekt. (Kilde: SSB).

	0 %	1-9 %	10-49 %	50-89 %	>90 %
2002	18	9,7	24,1	21,9	26,4
2004	19,5	8,9	22,3	17,7	31,5
2005	17,2	8,3	22,8	20,1	31,5
2006	16,8	10,4	22,7	19,5	30,6
2007	18,1	9,1	23,7	20,7	28,4
2008	19,2	9,5	24,8	21,8	24,7
Endring 2002-2008 (%)	1,2	-0,2	0,7	-0,1	-1,7

Som det framgår av tabell 2-5 har 46,5 % av gårdbrukerne inntekter fra jordbruket som viktigste inntektskilde (over 50 % av inntektene) i 2008. Tilsvarende andel i 2002 var 48,3 %. Inntekter fra annen næringsvirksomhet enn jordbruk synes altså å bli viktigere. I mange sammenhenger er inntekter fra arbeid utenfor bruket like viktige eller viktigere enn de inntektene som jordbruksvirksomheten alene gir. Dette illustreres ved følgende uttalelse fra en rådmann:

”Den yngre generasjonen ser annerledes på drift enn den eldre generasjonen; nye driftsformer og mer industrialisert innretning. I tillegg kommer inntekter fra tilleggsnæringer knyttet til brukene, slik som gårdsturisme, lokal mat og øvrig turistvirksomhet. Det vil trolig bli flere inntektskilder på gårdene enn bare det tradisjonelle - melk, kjøtt og småfe.”

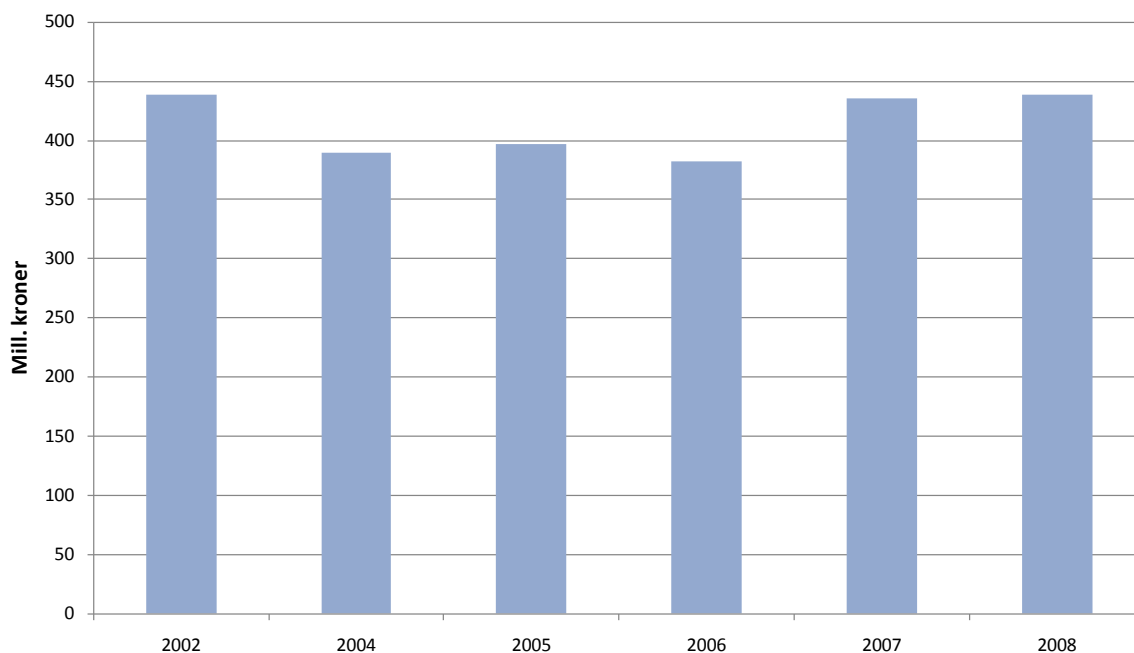
Således vil, alt annet likt, kommuner der sysselsettingsmulighetene utenfor landbruket er dårlige være mer avhengig av landbruksnæringen enn kommuner som har gode alternative sysselsettingsmuligheter – enten i egen kommune, eller i andre kommuner som ligger innenfor akseptabel pendlingsavstand.

I Nordland er det i følge Juvkvam (2002) 27 naturlige bo- og arbeidsmarkedsregioner. Det er imidlertid flere kommuner i Nordland som ikke tilhører en slik region. Dette gjelder eksempelvis Bindal, Hattfjelldal, Træna, Rødøy, Beiarn, Steigen med flere. En nedbygging av jordbruksvirksomheten her vil da kunne ha stor negativ betydning for den samlede sysselsettingen i disse kommunene. Dette viser også tilbakemeldingen vi har fått fra rådmennene i mange av disse kommunene. I og med at sysselsettingen i jordbruket er så avhengig av sysselsettingsmulighetene i andre næringer, vil den generelle distriktspolitikken være like viktig som landbrukspolitikken i forhold til å kunne opprettholde aktiviteten i jordbruket.

Hvis vi ser på næringsinntekten fra jordbruket i Nordland, definert som skattemessig overskudd fra næringsvirksomheten, får vi et bilde som visualisert i figur 2-1.⁴ Ut fra figur 2-1 ser

⁴ Positiv inntekt fra jordbruk er hentet fra næringsoppgaven. I tillegg inngår sykepenger til selvstendig næringsdrivende i jordbruk, skogbruk og fiske. Fradrag, som blant annet kontingent til næringsorganisasjon, årets underskudd i næringen, framførbart underskudd i næringen fra tidligere år, gjeldsrenter og jordbruksfradrag, er ikke trukket fra. Inntekter fra skogbruk eller andre tilleggsnæringer i jordbruksbedriften, som skattemessig blir regnet som egen næring, er inkludert i *andre næringsinntekter*.

vi at næringsinntekten fra jordbruksvirksomheten i Nordland har variert en del i perioden 2002 til 2008. Inntekten har lagt mellom 382 mill. kr og 439 mill. kr, høyest i 2002 og 2008.

Figur 2-1: Næringsinntekt fra jordbruk i Nordland. Mill. kr. (Kilde: SSB).

NILF (2010) har beregnet verdiskapingen i landbruket i Nordland. Formålet med beregningen av verdiskapingen, er å vise forskjell i inntekt, formue, gjeld og utlignet skatt for personer som driver jordbruk, uavhengig av jordbrukets betydning som inntektskilde. Verdiskaping er lik sum produksjonsinntekter i jordbruket (inkl. tilskudd) minus alle kostnader bortsett fra leid hjelp og jordleie. Sektorens verdiskaping beregnes som følger:

	<i>sum inntekter (produksjonsinntekter)</i>
+	<i>familiens arbeid på nyanlegg</i>
-	<i>sum kostnader</i>
+	<i>kostnader leid hjelp</i>
+	<i>kostnader jordleie</i>
=	<i>bruttoprodukt til faktorpris (tilskudd inkludert)</i>
-	<i>sum avskrivninger</i>
=	<i>nettoprodukt til faktorpris (tilskudd inkludert)</i>
=	<i>faktorinntekt (verdiskaping)</i>

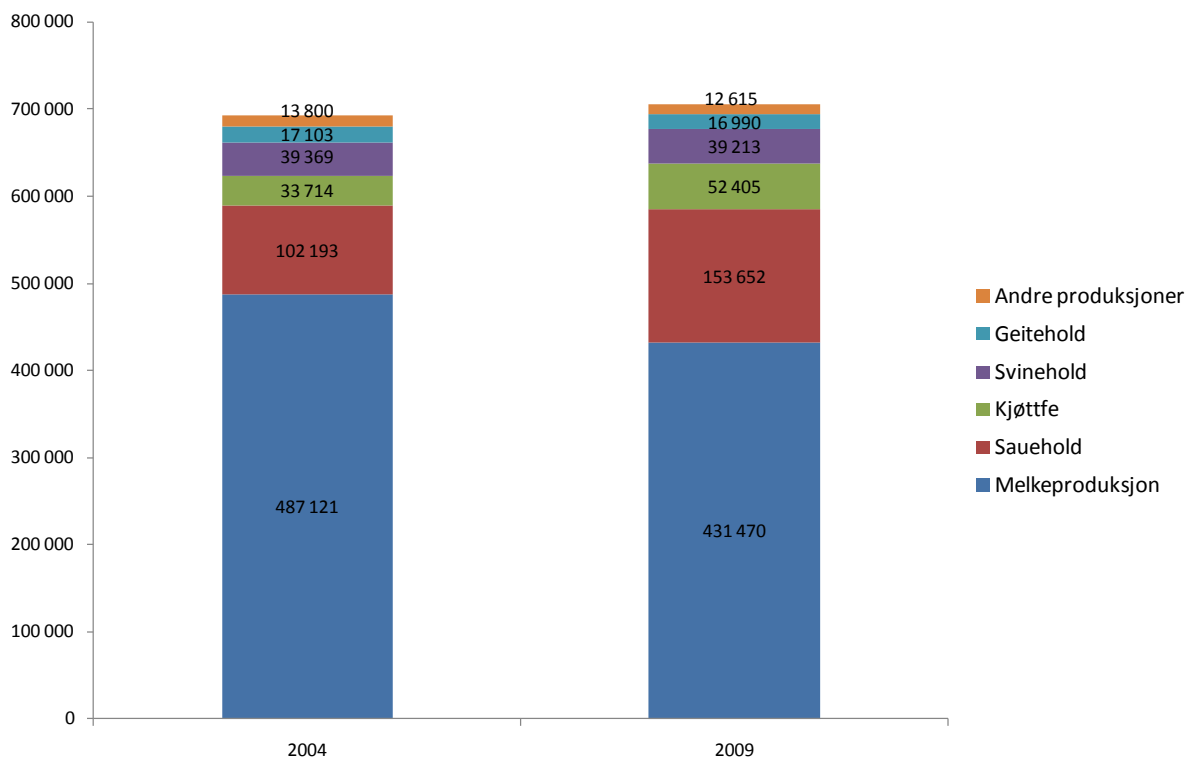
I følge NILF (2010) økte verdiskapingen for jordbruket i Nordland fra 693 mill. kr til 706 mill. kr fra 2004 til 2009⁵. 20 av 44 kommuner viste nedgang i verdiskapingen i jordbruket. I følge tabell 2-6 er verdiskapingen i jordbruket størst i Sømna, Vestvågøy og Brønnøy med i overkant av 42 mill. kr, mens verdiskapingen i jordbruket på Træna og Røst utgjør mindre enn 1 mill. kr. Landbruket på Værøy og i Moskenes hadde ingen verdiskaping i 2009.

⁵ I NILF rapporten er løpende kroner benyttet. Vi har omregnet alle tall til 2009-kroner (prisendring =10,9 %).

Tabell 2-6: Verdiskaping per kommune i jordbruket i Nordland. 2009 kroner. (Kilde: NILF).

	2009	2004	Endring 2004-2009 (%)
Sømna	47 975 903	47 246 470	1,5
Vestvågøy	46 699 872	42 356 805	10,3
Brønnøy	42 929 823	40 818 667	5,2
Steigen	32 570 046	32 976 353	-1,2
Vefsn	30 906 628	31 120 592	-0,7
Alstahaug	30 385 674	30 359 982	0,1
Vega	29 914 091	26 362 923	13,5
Hemnes	29 854 374	32 282 025	-7,5
Bodø	28 825 889	29 348 676	-1,8
Leirfjord	27 923 137	23 894 908	16,9
Rana	27 204 473	28 039 775	-3,0
Hattfjellidal	24 609 587	23 697 074	3,9
Sortland	24 062 867	22 822 400	5,4
Hadsel	22 532 686	24 917 573	-9,6
Dønna	21 258 100	21 419 651	-0,8
Meløy	19 165 994	21 098 684	-9,2
Andøy	18 696 689	18 568 319	0,7
Fauske	16 318 386	15 360 546	6,2
Nesna	15 726 204	17 571 044	-10,5
Bindal	14 307 891	14 772 174	-3,1
Beiarn	13 598 255	13 755 966	-1,1
Rødøy	12 526 649	9 739 355	28,6
Vevelstad	12 318 006	10 980 723	12,2
Grane	12 098 908	11 091 234	9,1
Bø	11 898 711	11 527 312	3,2
Saltdal	9 918 330	9 457 282	4,9
Lurøy	9 898 404	8 014 007	23,5
Vågan	8 725 689	9 078 006	-3,9
Ballangen	8 278 311	9 354 821	-11,5
Herøy	7 553 387	6 131 804	23,2
Lødingen	6 561 963	6 564 306	0,0
Gildeskål	6 523 021	7 919 558	-17,6
Hamarøy	6 152 508	6 686 606	-8,0
Evenes	5 571 791	5 824 229	-4,3
Øksnes	5 313 043	5 281 957	0,6
Tjeldsund	4 541 005	4 293 580	5,8
Flakstad	4 099 911	3 533 328	16,0
Narvik	4 004 795	4 327 448	-7,5
Sørfold	2 224 069	2 209 116	0,7
Tysfjord	1 567 703	1 612 713	-2,8
Røst	620 610	678 313	-8,5
Træna	485 634	189 136	156,8
Værøy	0	7 244	-100,0
Moskenes	0	10 936	-100,0
Nordland	706 349 016	693 303 622	1,9

I perioden 2004-2009 opplevde Nordland redusert samlet verdiskaping innenfor geitehold, svinehold, og spesielt, melkeproduksjon (-11,5 %), se figur 2-2. Kjøttfeproduksjon og sauehold viste sterkt økning verdiskaping (henholdsvis 55 % og 50 %).

Figur 2-2: Verdiskaping i jordbruket i Nordland etter driftsform. Tall i 1 000, 2009 kr. (Kilde: NILF).

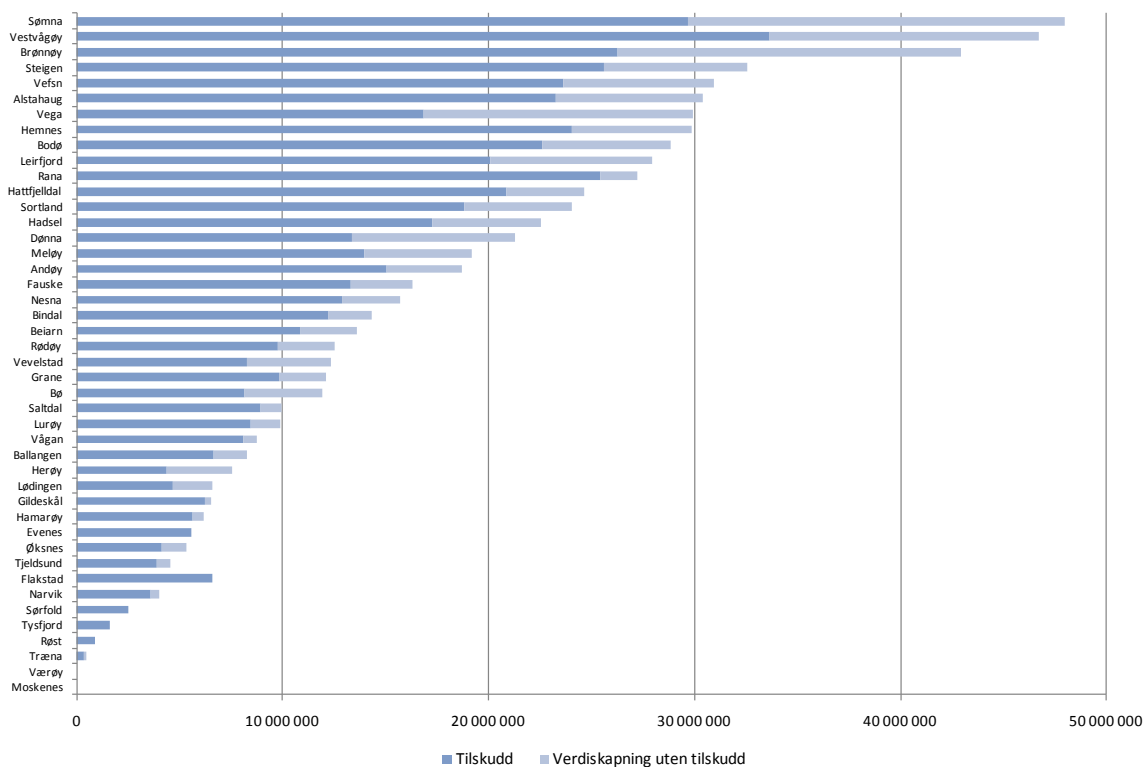
Hvis vi fokuserer på verdiskapingen per årsverk i ulike driftsformer, får vi et bilde som vist i tabell 2-7.

Tabell 2-7: Verdiskaping per årsverk i forskjellige driftsformer i Nordland. Tall i 2009 kroner. (Kilde: NILF).

Driftsform:	2009	2004	Endring 2004-2009 (%)
Svinehold	584 226	381 095	53,3
Andre produksjoner	290 192	247 216	17,4
Geitehold	261 079	205 279	27,2
Melkeproduksjon	253 205	204 289	23,9
Kjøttfeproduksjon	178 083	159 493	11,7
Sauehold	157 361	104 833	50,1
Gjennomsnitt jordbruket totalt	224 203	181 820	23,3

Tabellen viser at et årsverk gir forskjellig verdiskaping i ulike driftsformer. Mens verdiskaping per årsverk er 584 226 kr i svinehold, er tilsvarende tall for sauehold kun 157 363 kr. I perioden 2004-2009 økte verdiskapingen per årsverk betydelig i alle driftsformer, relativt mest for svinehold og relativt minst for kjøttfeproduksjon.

I og med at tilskudd er inkludert i verdiskapingen, vil det være nyttig å se på hvor stor andel tilskuddet utgjør av verdiskapingen. Dette vises i figur 2-3.

Figur 2-3: Verdiskaping med og uten tilskudd per kommune i jordbruket i Nordland. (Kilde: NILF og SLF).

Figur 2-3 gir en grov illustrasjon av forholdet mellom verdiskaping og tilskuddutbetalinger. Siden forskjellige metoder for beregning av tilskudd ble brukt for å anslå verdiskaping (NILF) og produksjons- og avløsertilskudd (SLF), er tallene for verdiskaping og tilskudd ikke direkte sammenlignbare. Dog gir tabellen en rimelig god oversikt over hvilke kommuner der landbrukets verdiskaping er mest og minst avhengig av tilskudd. I Nordland bidrar tilskuddet til om lag 3/4 av verdiskapingen i jordbruket. Således er markedsinntektene av langt mindre betydning enn tilskuddet når det gjelder å skape verdier i næringen. Variasjonene mellom kommuner er imidlertid betydelig. Tilskuddets andel av verdiskapingen utgjør eksempelvis 96 % i Gildeskål og 61 % i Brønnøy. Figuren gir således et uttrykk for jordbrukets robusthet for endring i landbrukets rammebetingelser ved at tilskuddet til næringen eksempelvis reduseres.

2.3 OPPSUMMERING

I dette kapitlet har vi gitt en beskrivelse av jordbrukets omfang i Nordland både med hensyn til landbrukseiendommer, næringens inntekter og verdiskaping. I forhold til jordbrukets omfang, vil vi her spesielt fremheve følgende:

- Med over 16 000 bebygde landbrukseiendommer og 10,7 % av befolkningen bosatt på landbrukseiendommer, er Nordland et fylke hvor landsbruk fortsatt spiller en viktig rolle.

- Det er en rimelig konstant mengde søknader om fritak fra boplikt. I gjennomsnitt 61 søknader med varig fritak fra boplikt ble årlig innvilget i perioden 2005-2008. På den annen side ble 50 søknader om nydyrking (totalt nesten 2000 dekar) godkjent i 2009.
- Noen kommuner har nesten ikke jordbruk (Moskenes) mens i noen kommuner er over 40 % av innbyggerne bosatt på landbrukseiendommer (Beiarn og Hattfjelldal). De fleste kommunene opplever fraflytning fra landbrukseiendommer med noen få uttak (Dønna, Hamarøy, Lurøy, Tysfjord, Værøy, Træna). Antall fraflyttede landbrukseiendommer økte med 2,6 % fra 2006 til 2009.
- Mange virksomheter drives i liten skala og suppleres med biinntekter. 46,5 % av gårdbrukerne har inntekter fra jordbruket som viktigste inntektskilde i 2008. Dette er liten nedgang fra 2002. Bøndernes inntekter fra annen næringsvirksomhet enn jordbruk synes således å bli noe viktigere.
- Verdiskapningen (inkludert tilskudd) i jordbruket i Nordland økte fra 693 mill. kr i 2004 til 706 mill. kr i 2009. Kun 20 av 44 kommuner hadde en reell nedgang i verdiskapningen i jordbruket i denne perioden. Verdiskapningen per sysselsatt har reelt sett økt med 23 % på disse 5 årene.
- Verdiskapningen er svært avhengig av tilskuddet til næringen. $\frac{3}{4}$ av verdiskapningen i jordbruket i Nordland skyldes tilskuddet til næringen. Næringen er således lite robust i forhold til reduserte statlige tilskudd.

3. DIREKTE VIRKNINGER

I dette kapitlet vil de direkte virkningene av jordbruksvirksomheten i Nordland dokumenteres. Det fokuseres på sysselsettingen i næringen, og på bakgrunn av kommunefordelt sysselsetting samt synspunkter fra rådmennene i kommunene, anslås viktigheten av jordbruksvirksomheten i kommunene i Nordland.

3.1 SYSSELSETTING

I følge NILF (2010) ble arbeidsforbruket for jordbruket i Nordland redusert fra vel 3 800 årsverk i 2004 til 3 150 årsverk i 2009. Nesten hele denne nedgangen skyldes redusert arbeidsforbruk i melkeproduksjon: antall melkebruk er blitt redusert, brukene har blitt større og det er blitt investert i arbeidssparende nytt teknisk utstyr (Hansen og Stornes, 2010, s. 24).

Hvis vi tar utgangspunkt i sysselsatte i jordbruket i Nordland i 2009, får vi et bilde som vist i tabell 3-1.⁶

Ut fra tabell 3-1 ser vi at det i 2009 var 3 263 personer sysselsatt i jordbruksvirksomhet i Nordland. Dette utgjør ca 2,8 % av totalt antall sysselsatte i fylket.⁷ Til sammenligning kan det nevnes at det i 2009 var 3 570 personer sysselsatt innenfor fiske, fangst og akvakultur i fylket.

I noen kommuner kan en observere at antall sysselsatte etter bosted er høyere enn antall sysselsatte etter arbeidssted. Dette betyr at en del sysselsatte i jordbruket i disse kommunene pendler inn fra andre kommuner for å jobbe i jordbruket her. Den største andel av slik pendling finner vi i for eksempel fra Meløy, Tysfjord og Leirfjord. Det finnes også kommuner hvor mange personer pendler ut for å jobbe i jordbruket i nabokommunene (dette gjelder for eksempel, Fauske, Gildeskål og Bodø). Alt dette tyder på at vekst eller nedgang i jordbruksvirksomheten i en enkel kommune, også kan påvirke sysselsettingen i jordbruket i nabokommunene. Det er også verdt å notere seg at pendling av sysselsatte i jordbruket mellom Nordland og andre fylker er nesten ikke eksisterende.

Den siste kolonnen i tabell 3-1 viser antall årsverk i jordbruket. Disse tallene er ikke direkte sammenlignbare med de andre kolonnene som i tillegg omfatter jakt og viltstell. Totalt ble det gjennomført 3 150 årsverk i jordbrukssektoren i Nordland i 2009. Sammenlignet med tilsvarende tall fra 2004 (3 813 årsverk) utgjør dette en nedgang på 17 %. Antall sysselsatte og antall årsverk er i stor grad korrelert. I denne analysen ser vi mest på sysselsettingstall på grunn av et relativt bedre tilgjengelig datamateriale.

Det bør også presiseres at antall sysselsatte og antall årsverk ikke er direkte sammenlignbare. Sysselsatte er et mer presist ”begrep” i forhold til at en her ”teller” antall hoder. Årsverk er et tall beregnet med utgangspunkt i effektivitetsnormer (normtall) knyttet til ulike typer produksjoner. Således kan antall årsverk overstige antall sysselsatte på kommunenivå ved at

---

⁶ Sysselsatte er definert som personer som utførte inntektsgivende arbeid av minst én times varighet i referanseuken, samt personer som har et slikt arbeid, men som var midlertidig fraværende pga. sykdom, ferie, lønnet permisjon e.l. Personer som er inne til førstegangs-, militær- eller siviltjeneste regnes som sysselsatte. Personer på sysselsettingstiltak med lønn fra arbeidsgiver klassifiseres også som sysselsatte.

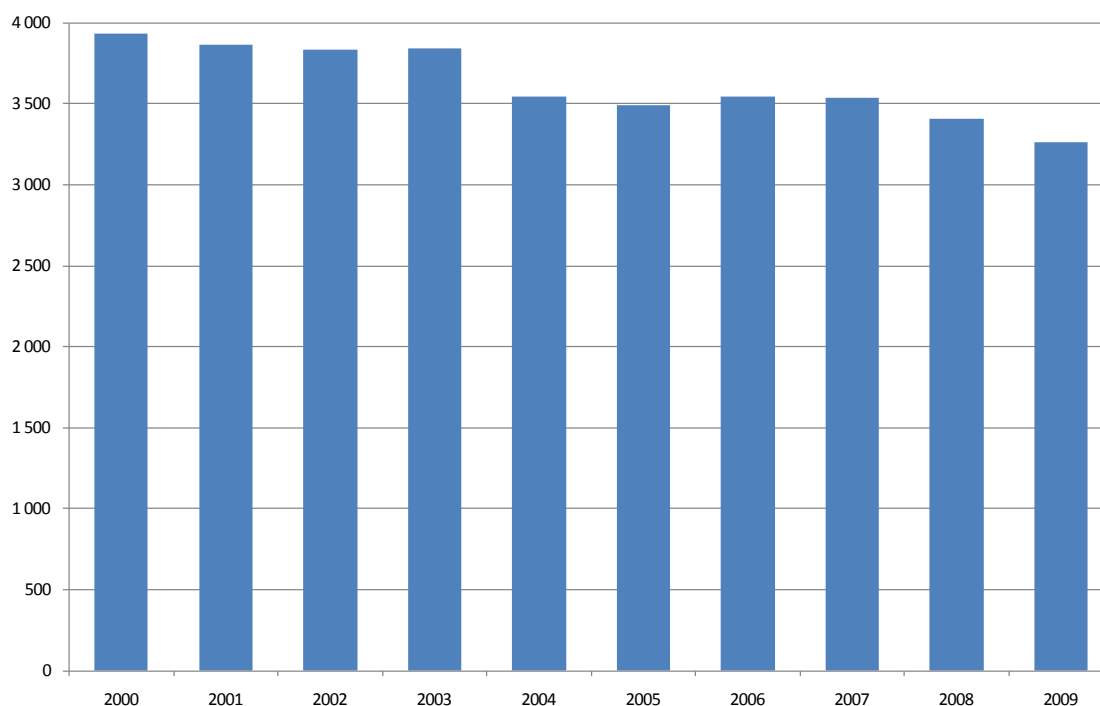
⁷ Antall sysselsatte i skogbruk, og tjenester tilknyttet skogbruk var 177 i 2009.

en sysselsatt kan ha en effektivitetsnorm som innebærer at arbeidsinnsatsen tilsvarer mer enn ett årsverk.

Tabell 3-1: Antall og andel sysselsatte i jordbruk og tjenester tilknyttet jordbruk, jakt og viltstell i 2009. Personer etter bosted og arbeidssted. (Kilde: SSB, NILF).

Kommune	Totalt sysselsatte i Kommunen		Sysselsatte personer i jordbruk og tjenester tilknyttet jordbruk, jakt og viltstell		Andel sysselsatt i jordbruk og tjenester tilknyttet jordbruk, jakt og viltstell (%)		Antall årsverk (kun jordbruk)
	Etter bosted	Etter arbeidssted	Etter bosted	Etter arbeidssted	Etter bosted	Etter arbeidssted	
Vega	635	530	113	118	17,8	22,26	104
Sømna	1 011	816	153	156	15,13	19,12	198
Leirfjord	1 045	750	116	142	11,1	18,93	116
Hattfjelldal	730	650	123	121	16,85	18,62	123
Vevelstad	242	184	37	33	15,29	17,93	50
Beiarn	546	491	82	83	15,02	16,9	61
Dønna	689	531	84	79	12,19	14,88	84
Grane	718	540	68	72	9,47	13,33	53
Steigen	1 288	1 155	144	148	11,18	12,81	132
Bindal	722	570	76	69	10,53	12,11	61
Nesna	828	827	83	86	10,02	10,4	69
Hemnes	2 084	1 583	162	153	7,77	9,67	137
Rødøy	627	544	51	49	8,13	9,01	64
Ballangen	1 156	836	50	48	4,33	5,74	37
Bø	1 211	1 028	53	55	4,38	5,35	56
Sørfold	899	835	36	41	4	4,91	13
Brønnøy	3 773	3 678	173	178	4,59	4,84	192
Tjeldsund	595	469	19	22	3,19	4,69	22
Hamarøy	848	784	41	36	4,83	4,59	30
Lurøy	973	883	42	38	4,32	4,3	49
Gildeskål	958	757	34	29	3,55	3,83	32
Vestvågøy	5 199	5 036	178	186	3,42	3,69	215
Evenes	593	631	19	22	3,2	3,49	28
Lødingen	1 024	1 001	28	33	2,73	3,3	28
Meløy	3 270	3 165	75	100	2,29	3,16	82
Alstahaug	3 670	3 873	124	114	3,38	2,94	134
Vefsn	6 753	6 733	181	195	2,68	2,9	128
Herøy	785	761	23	22	2,93	2,89	32
Flakstad	658	569	16	16	2,43	2,81	24
Hadsel	3 813	3 600	101	92	2,65	2,56	116
Saltdal	2 388	2 219	57	53	2,39	2,39	47
Andøy	2 392	2 555	64	61	2,68	2,39	83
Sortland	4 984	5 001	102	106	2,05	2,12	115
Fauske	4 659	3 821	88	73	1,89	1,91	72
Vågan	4 454	4 290	59	62	1,32	1,45	46
Rana	12 506	12 668	181	173	1,45	1,37	130
Træna	247	231	3	3	1,21	1,3	3
Tysfjord	879	789	7	9	0,8	1,14	9
Øksnes	2 140	1 924	20	20	0,93	1,04	29
Røst	335	308	2	2	0,6	0,65	4
Narvik	9 052	9 282	48	50	0,53	0,54	18
Bodø	25 248	26 115	147	129	0,58	0,49	124
Værøy	396	383	0	0	0	0	0
Moskenes	552	496	0	0	0	0	0
Nordland	117 575	113 892	3 263	3 277	2,78	2,88	3 150

Hvis vi betrakter utviklingen i antall sysselsatte i jordbruket etter 2000, får vi en utvikling som vist i figur 3-1.

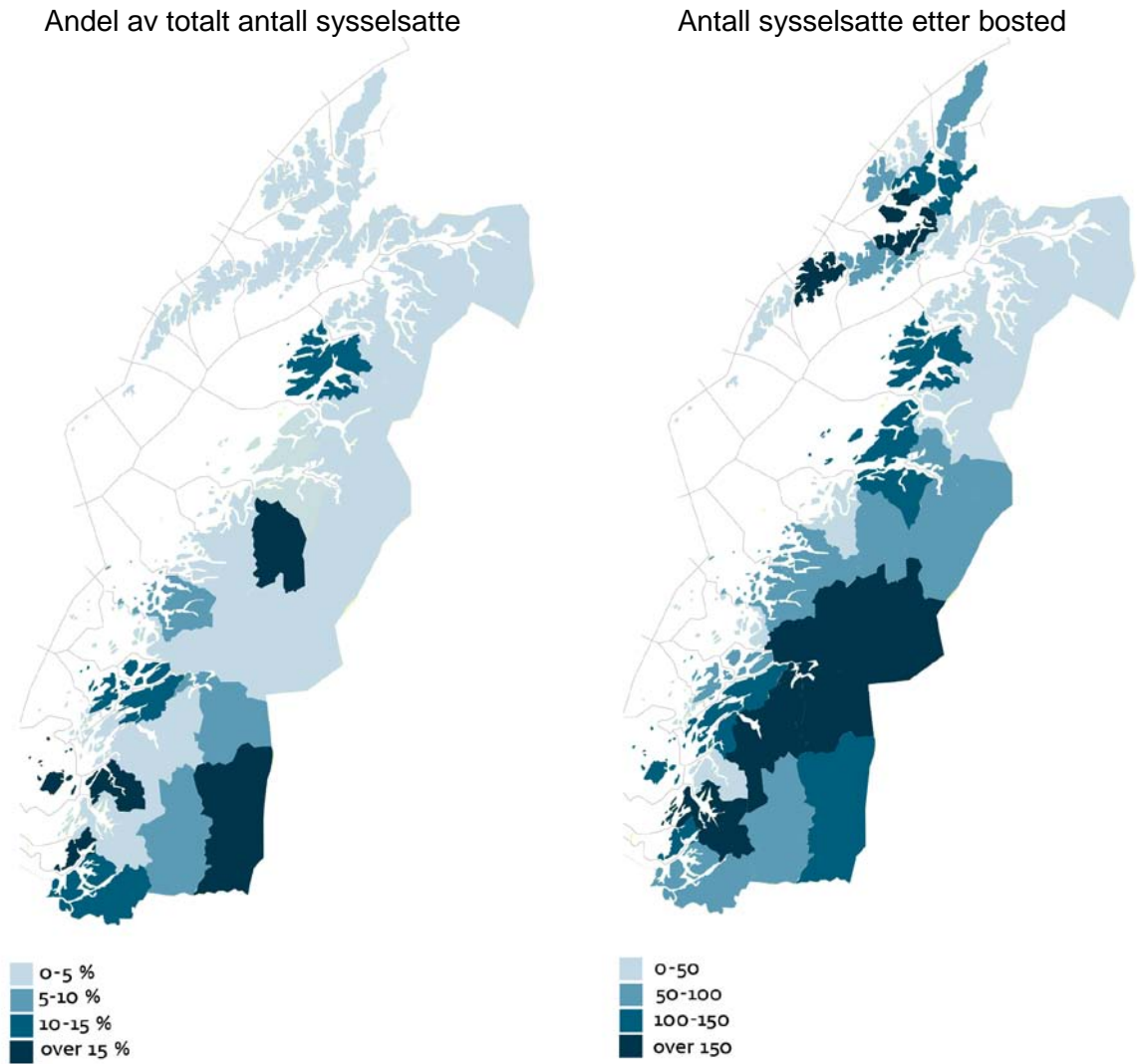
Figur 3-1: Antall sysselsatte i jordbruk og tjenester tilknyttet jordbruk, jakt og viltstell. Personer etter bosted. 2000-2009. (Kilde: SSB).

Ut fra figur 3-1 ser vi at det var sysselsatt knapt 4 000 personer i jordbruket i Nordland i 2000. Sysselsettingen falt hvert år frem til 2005, og holdt seg så rimelig stabil frem til 2007. Fra 2008 har sysselsettingen ingen begynt å gå ned.

3.2 POSISJONERING AV KOMMUNENE

I figur 3-2 har vi forsøkt å illustrere jordbrukets lokale betydning ved hjelp av to kart. Kartet til venstre illustrerer jordbrukets andel av totalt antall sysselsatte i kommunene i Nordland. Jo mørkere blåfarge, desto større andel av totalt antall sysselsatte utgjør ansatte i jordbruket. På kartet til høyre har vi visualisert antall sysselsatte i jordbruket i de 44 kommunene i fylket. Jo mørkere blåfarge, desto flere antall sysselsatte i jordbruket. Vi kan således si at kartet til venstre viser *relativ* viktighet mens kartet til høyre viser *absolutt* viktighet. Ut fra kartet til venstre i figur 3-2 ser vi hvordan de kommunene som i tabell 3-1 har en høy andel sysselsatte i jordbruket har en mørk blåfarge og motsatt.

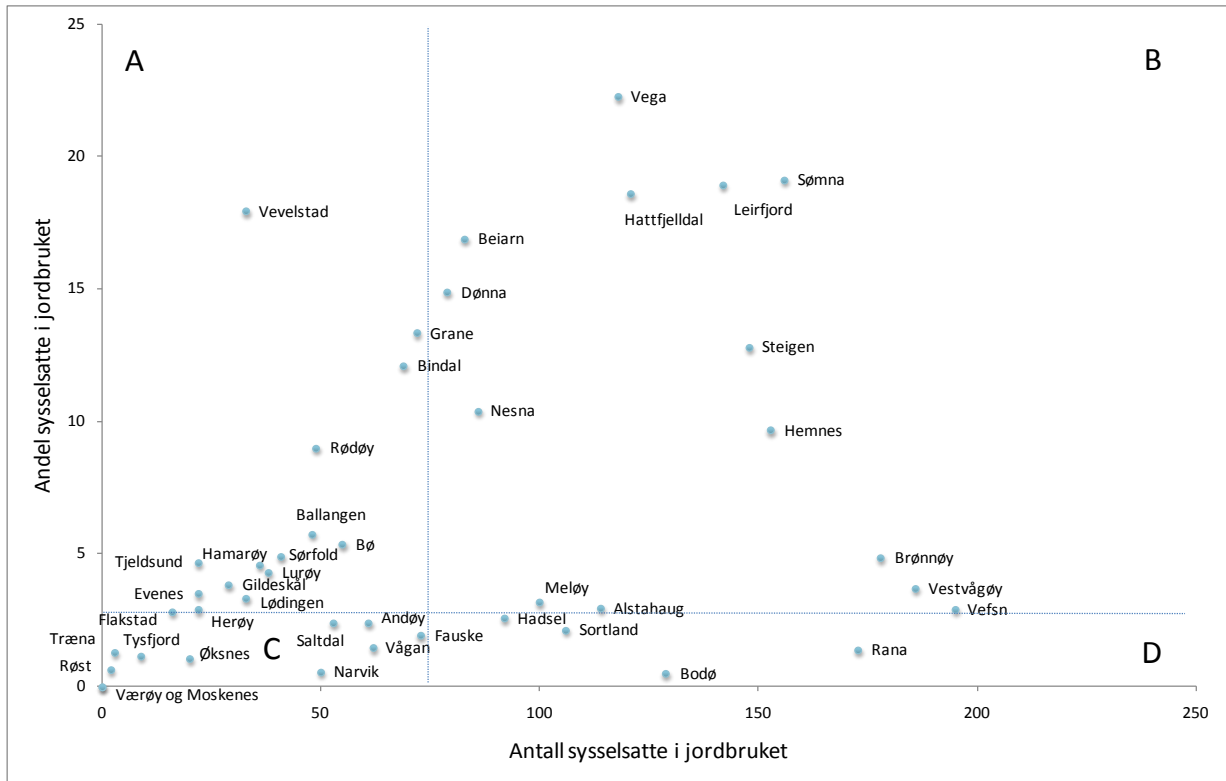
For å få et bedre inntrykk av hvordan kommunene i Nordland er posisjonert i forhold til hverandre når vi sammenholder andelen av sysselsatte som arbeider innenfor jordbruket og totalt antall sysselsatte i jordbruket, har vi i figur 3-3 plottet kommunene i forhold til disse to dimensjonene.

Figur 3-2: Sysselsatte i jordbruk og tjenester tilknyttet jordbruk i Nordland i 2009. Andel av totalt antall sysselsatte og antall sysselsatte etter bosted.

Figur 3-3 er delt inn i 4 deler, der midten av korset tilsvarer gjennomsnittlig *antall* jordbruksansatte i kommunene og gjennomsnittlig *andel* jordbruksansatte av totalt antall sysselsatte. I 2009 hadde gjennomsnittskommunen i Nordland 75 jordbruksansatte og en andel jordbruksansatte på 2,9 % av totalt antall sysselsatte. Vi ser at det er Fauske som ligger nærmest denne "gjennomsnittskommunen". Når vi deler inn figuren på denne måten får vi kommunene plassert i 4 ulike bokser: A, B, C og D. Tolkningen av de ulike boksene er som følger:

- **Boks A:** Kommuner med relativt få jordbrukssysselsatte men de utgjør allikevel en høy andel av samlet sysselsetting i kommunen.
- **Boks B:** Kommuner med relativt mange jordbrukssysselsatte som også utgjør en høy andel av samlet sysselsetting i kommunen.
- **Boks C:** Kommuner med få jordbrukssysselsatte og de utgjør samtidig en lav andel av samlet sysselsetting i kommunen.
- **Boks D:** Kommuner med mange jordbrukssysselsatte men de utgjør allikevel en lav andel av samlet sysselsetting i kommunen.

Figur 3-3: Fordeling av kommunene i Nordland etter andel og antall sysselsatte i jordbruket i 2009.

Ut fra tolkningen av ”boksene” kan vi litt grovt betraktet si at jordbruksvirksomheten til de kommunene som havner i boks A (Vevelstad, Grane, Bindal, Rødøy, Ballangen, Bø, Sørfold, Tjeldsund, Hamarøy, Lurøy, Gildeskål, Evenes, Lødingen og Herøy) er viktig for sysselsettingen i den enkelte kommune men sysselsettingen i hver enkelt kommune gir et bidrag til jordbrukssysselsettingen i fylket som er under gjennomsnittskommunen.

Videre kan vi si at jordbruksvirksomheten til de kommunene som havner i boks B (Vega, Sømna, Leirfjord, Hattfjelldal, Beiar, Dønna, Steigen, Nesna, Hemnes, Brønnøy, Meløy, Alstahaug, Vestvågøy og Vefsn) er viktig for sysselsettingen i den enkelte kommune og det sysselsettingsbidraget hver enkelt kommune gir til samlet jordbrukssysselsetting i fylket er høy.

Analogt vil jordbruksvirksomheten til de kommunene som havner i boks C (Flakstad, Andøy, Saltdal, Fauske, Vågan, Tysfjord, Øksnes, Træna, Narvik, Røst, Værøy og Moskenes) måtte betraktes som lite viktig for sysselsettingen i den enkelte kommune samtidig som sysselsettingen i hver enkelt kommune gir et bidrag til jordbrukssysselsettingen i fylket som er lavere enn gjennomsnittskommunen.

Til slutt vil jordbruksvirksomheten til de kommunene som havner i boks D (Hadsel, Sortland, Bodø og Rana) kunne betraktes som lite viktig for sysselsettingen i den enkelte kommune men sysselsettingen i hver enkelt kommune gir et bidrag til jordbrukssysselsettingen i fylket som ligger over gjennomsnittskommunen.

Vi ser av figuren at det er en betydelig variasjon i de kommunene som havner i samme boks både i forhold til antall sysselsatte i jordbruksvirksomhet og andelen de sysselsatte i jord-

bruket utgjør av samlet sysselsetting i kommunen. Således er det langt fra uproblematisk å plassere 44 kommuner i 4 homogene bokser. Hvis vi ser bort fra at spredningen innenfor hver boks er betydelig, kan vi ut fra figuren si at:

- Vega er den kommunen i Nordland der jordbruksvirksomheten er viktigst for sysselsettingen innad i kommunen.
- Vefsn er den kommunen i Nordland der jordbruksvirksomheten gir det største bidraget til samlet jordbrukssysselsetting i Nordland fylke.
- Værøy og Moskenes er de kommunene i Nordland der jordbruksvirksomheten både er minst viktig for sysselsettingen innad i kommunene og gir det minste bidraget til samlet jordbrukssysselsetting i Nordland.⁸

En nærmere analyse av kommunene i figur 3-2 viser at 80 % av de som er sysselsatt i jordbrukssektoren i Nordland arbeider i 50 % av kommunene. Eller sagt på en annen måte: De 22 største jordbrukskommunene i Nordland sysselsetter 80 % av de jordbruksansatte.

3.2.1 Endringer på kommunenivå

Hvis vi spesielt fokuserer på endringer i antall sysselsatte i jordbruket i Nordland på kommunenivå fra 2000 til 2009, får vi en utvikling som vist i tabell 3-2.

Tabell 3-2: Antall sysselsatte i jordbruk og tjenester tilknyttet jordbruk, jakt og viltstell. Personer etter bosted. 2000 og 2009 samt endring 2000-2009. (Kilde: SSB).

Kommune	Sysselsatte		Endring 2000-2009		Kommune	Sysselsatte		Endring 2000- 2009	
	2000	2009	Absolutt	Prosent		2000	2009	Absolutt	Prosent
Hamarøy	35	41	6	17,1	Bodø	180	147	-33	-18,3
Vega	103	113	10	9,7	Saltdal	70	57	-13	-18,6
Leirfjord	108	116	8	7,4	Narvik	59	48	-11	-18,6
Sørfold	34	36	2	5,9	Andøy	79	64	-15	-19,0
Træna	3	3	0	0,0	Hattfjelldal	152	123	-29	-19,1
Sortland	103	102	-1	-1,0	Evenes	24	19	-5	-20,8
Rana	192	181	-11	-5,7	Hadsel	128	101	-27	-21,1
Vefsn	192	181	-11	-5,7	Beiarn	104	82	-22	-21,2
Brønnøy	185	173	-12	-6,5	Fauske	114	88	-26	-22,8
Ballangen	54	50	-4	-7,4	Vestvågøy	239	178	-61	-25,5
Herøy	25	23	-2	-8,0	Nesna	113	83	-30	-26,5
Hemnes	183	162	-21	-11,5	Bindal	105	76	-29	-27,6
Rødøy	58	51	-7	-12,1	Lurøy	58	42	-16	-27,6
Lødingen	32	28	-4	-12,5	Meløy	105	75	-30	-28,6
Grane	78	68	-10	-12,8	Sømna	218	153	-65	-29,8
Bø	62	53	-9	-14,5	Dønna	120	84	-36	-30,0
Gildeskål	40	34	-6	-15,0	Tjeldsund	28	19	-9	-32,1
Alstahaug	147	124	-23	-15,6	Tysfjord	11	7	-4	-36,4
Vevelstad	44	37	-7	-15,9	Flakstad	27	16	-11	-40,7
Øksnes	24	20	-4	-16,7	Røst	7	2	-5	-71,4
Vågan	71	59	-12	-16,9	Moskenes	2	0	-2	-100,0
Steigen	174	144	-30	-17,2	Værøy	2	0	-2	-100,0

⁸ Når vi ser bort fra kommunene uten jordbrukssysselsetting, er det i Bodø og Narvik at jordbruksvirksomheten har minst betydning for intern sysselsetting. Jordbruksvirksomheten i fylkeshovedstaden gir imidlertid et ikke ubetydelig bidrag til samlet jordbrukssysselsetting i fylket.

Fra 2000 til 2009 har sysselsettingen i jordbruket blitt redusert fra 3 938 personer til 3 263 personer. Dette tilsvarer en reduksjon på 675 personer eller vel 17 %. Dette er en kraftig nedgang, og ser vi nærmere på utviklingen i enkeltkommuner i tabell 3-2 finner vi at det kun er i Hamarøy, Vega, Leirfjord og Sørfold hvor det har blitt flere sysselsatt i jordbruket. I de andre kommunene varierer den relative nedgangen i sysselsetting, og vi ser en til dels betydelig tilbakegang i en del kommuner. Den største absolutte nedgangen finner vi i Sømna og Vestvågøy med henholdsvis 65 og 61 personer, mens den største relative reduksjonen har vært i Røst, Flakstad og Tysfjord med 71 %, 41 % og 36 %.

3.2.2 Kjønnfordeling og utenlandsk arbeidskraft

Det kan også være nyttig å sette fokus på kjønnfordelingen innen jordbruksnæringen. I tabell 3-3 har vi således vist kvinneandelen i kommunene i 2009. Kommunene er rangert etter fallende kvinneandel.

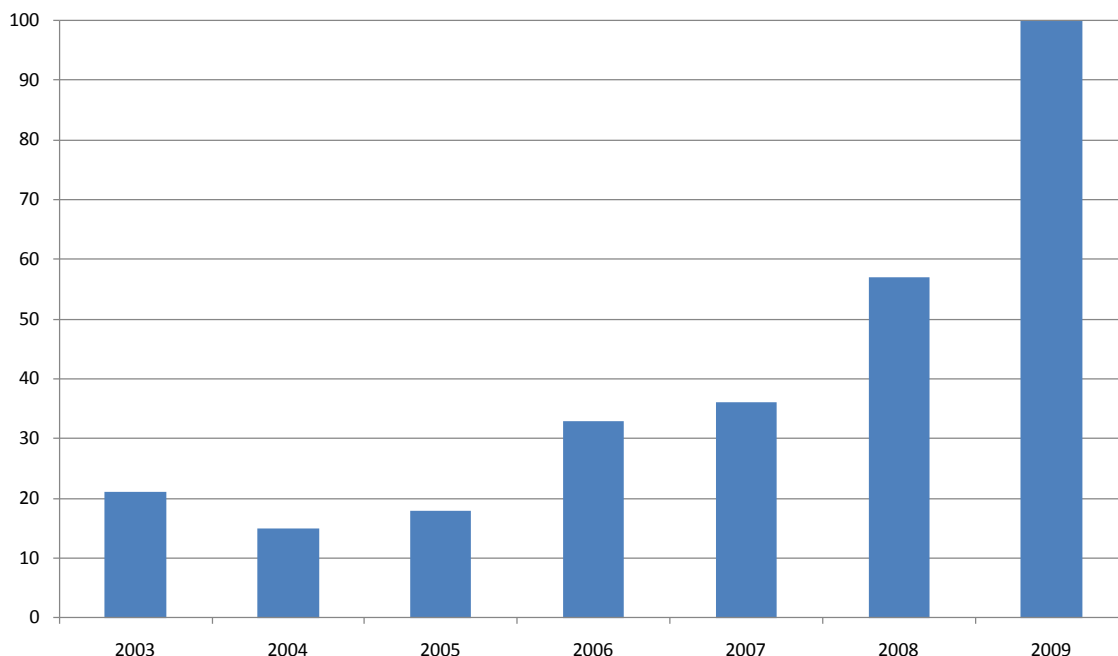
Tabell 3-3 viser at det kun er Røst som har kjønnsbalanse (her var det imidlertid kun 2 personer i næringen i 2009). Når vi ser bort fra Røst, er kvinneandelen høyest i Flakstad, Fauske, Sørfold og Bø med henholdsvis 44 %, 43 %, 39 % og 38 %. Lavest kvinneandel finner vi i Herøy, Evenes, Grane, Ballangen og Tysfjord med henholdsvis 17 %, 16 %, 15 %, 14 % og 0 %. Av de 3 263 sysselsatte i jordbruket i Nordland i 2009 var kun 924 kvinner (28,3 %). Kvinneandelen i jordbruket i hele Norge var 28,8 %. Således skiller ikke Nordland seg fra gjennomsnittet i landet.

Tabell 3-3: Andel kvinner sysselsatt i jordbruk og tjenester tilknyttet jordbruk, jakt og viltstell i 2009. Personer etter bosted. (Kilde: SSB).

Kommune	Sysselsatte personer etter bosted	Kvinneandel (%)	Kommune	Sysselsatte personer etter bosted	Kvinneandel (%)
Røst	2	50	Saltdal	57	28
Flakstad	16	44	Dønna	84	27
Fauske	88	43	Vevelstad	37	27
Sørfold	36	39	Hamarøy	41	27
Bø	53	38	Hadsel	101	27
Vågan	59	36	Steigen	144	26
Rødøy	51	35	Lurøy	42	26
Øksnes	20	35	Vefsn	181	26
Meløy	75	35	Hemnes	162	26
Andøy	64	34	Narvik	48	23
Træna	3	33	Vega	113	21
Vestvågøy	178	33	Bindal	76	21
Gildeskål	34	32	Beiarn	82	21
Alstahaug	124	32	Leirfjord	116	21
Bodø	147	32	Herøy	23	17
Tjeldsund	19	32	Evenes	19	16
Rana	181	30	Grane	68	15
Sortland	102	30	Ballangen	50	14
Hattfjelldal	123	29	Tysfjord	7	0
Nesna	83	29	Værøy	0	-
Lødingen	28	29	Moskenes	0	-
Brønnøy	173	28			
Sømna	153	28	Nordland totalt	3 263	28

Det benyttes også en del utenlands arbeidskraft i forbindelse med sesongarbeid i jordbruket. I 2009 var det på landsbasis registrert 8 726 utenlandske statsborgere som arbeidet i jordbruket i Norge, men svært få av disse arbeidet i Nordland.⁹ Ser vi på bruk av utenlandsk arbeidskraft i Nordland spesielt, får vi en utvikling som vist i figur 3-4. På dette nivået er det ikke mulig å skille mellom jordbruk, skogbruk og fiske.

Figur 3-4: Utenlandske lønnstakere (ikke registrert bosatt) i jordbruk, skogsbruk og fiske i Nordland. (Kilde: SSB).

Som det framgår av figur 3-4 har det vært en økning i bruk av utenlands arbeidskraft fra 2003 til 2009. I 2009 var det registrert 100 utlendinger med lønnsinntekt innenfor jordbruk, skogbruk og fiske i Nordland. Det er rimelig å anta at majoriteten av disse var sysselsatt innenfor jordbruket.

3.2.3 Skatter og avgifter

I avsnitt 2.2 er næringsinntekten fra jordbruket i Nordland de seneste årene vist. Her fremgår det at denne ligger på mellom 400 mill. kr og 450 mill. kr. Det er denne inntekten som er grunnlag for beskatning. Det er vanskelig å foreta en nøyaktig beregning av hvor mye skatt næringsdrivende i jordbruket i Nordland betaler. Det er imidlertid mulig å gjøre et rimelig anslag.

Dersom vi tar utgangspunkt i en samlet næringsinntekt på 450 mill. kr, så vil jordbruksfradraget redusere den skattbare inntekten betydelig. Jordbruksfradraget utgjør i 2010 mellom 56 000 kr og 142 000 kr per driftsenhet. Samlet vil vi anslå at det samlede jordbruksfradraget utgjør om lag $\frac{1}{3}$ av næringsinntekten, altså rundt 150 mill. kr. Da er det tilbake 300 mill. kr som det skal betales skatt av. Dersom vi tar utgangspunkt i at svært få bønder betaler toppskatt, kan vi grovt sett regne med en skatteprosent på 35,8 (7,8 % i medlemsavgift til

⁹ Registreringen er fra 4. kvartal.

folketrygden og 28 % i selskapsskatt). Da skulle skatten utgjøre 107 mill. kr. På grunn av all usikkerheten som ligger i beregningen, runder vi dette tallet av til 100 mill. kr.

3.3 SAMLET VURDERING AV JORDBRUKETS BETYDNING

Basert på jordbruksnæringens sysselsettingsbidrag i hver enkelt kommune samt de vurderinger rådmennene i kommunene har gitt på spørsmål knyttet til jordbrukets viktighet i deres kommune, har vi i figur 3-5 forsøkt å gi en samlet vurdering av jordbrukets viktighet for alle kommunene i fylket. Vi har her lagt til grunn følgende 7 indikatorer som grunnlag for vurderingen av viktighet:

1. Jordbrukssysselsettingens andel av total sysselsetting.
2. Rådmannens vurdering av jordbrukets betydning for arbeidsplasser i kommunen.
3. Rådmannens vurdering av jordbrukets betydning for opprettholdelse av kommunens kulturlandskap.
4. Rådmannens vurdering av jordbrukets betydning for kommunens innbyggertall.
5. Rådmannens vurdering av jordbrukets betydning for kommunens skatteinntekter.
6. Rådmannens vurdering av jordbruksnæringens betydning sammenholdt med andre næringer i kommunen.
7. Rådmannens vurdering av jordbrukets betydning for sysselsettingen i andre næringer i kommunen.

I tilknytning til bruken av disse indikatorene vil vi presisere følgende: Jordbrukets andel av kommunens samlede sysselsetting er omregnet til en 1-5 skala.¹⁰ Rådmennene ble i spørreundersøkelsen bedt om å angi (på en skala fra 1 til 5, der 1 er svært lite viktig og 5 er svært viktig) viktigheten av jordbruket i kommunen mht. antall arbeidsplasser, opprettholdelse av kulturlandskapet, innbyggertall og skatteinntekter i kommunen. Svarene på disse spørsmålene er tatt med som indikatorer på viktighet. Rådmennene ble også spurt om hvilke to næringer (ekskl. sysselsetting i offentlig sektor) de mener er de viktigste i kommunen. De som svarte at jordbruksnæringen er en av de to viktigste er gitt en score på 5, de som ikke hadde jordbruk som topp to har fått score 0. Rådmennene fikk også et spørsmål om hvor viktig de mener at jordbruket er for sysselsettingen i andre næringer i kommunen. Her ble det benyttet en skala fra 1 til 5, jf. ovenfor. Svaret på dette spørsmålet er også tatt med som en indikator på viktighet.

For å få et samlet mål på jordbrukets viktighet eller betydning i hver kommune, har vi beregnet total score som et *uveid* gjennomsnitt av de 7 indikatorene. Det er selvsagt mulig å vekte de ulike indikatorene dersom en mener at de bør telle ulikt i totalvurderingen. Valg av vekter kan ikke gjøres på et faglig nøytralt grunnlag, men vil på mange måter være politisk motivert. Vi har på denne bakgrunn valgt å vekte alle indikatorene likt.

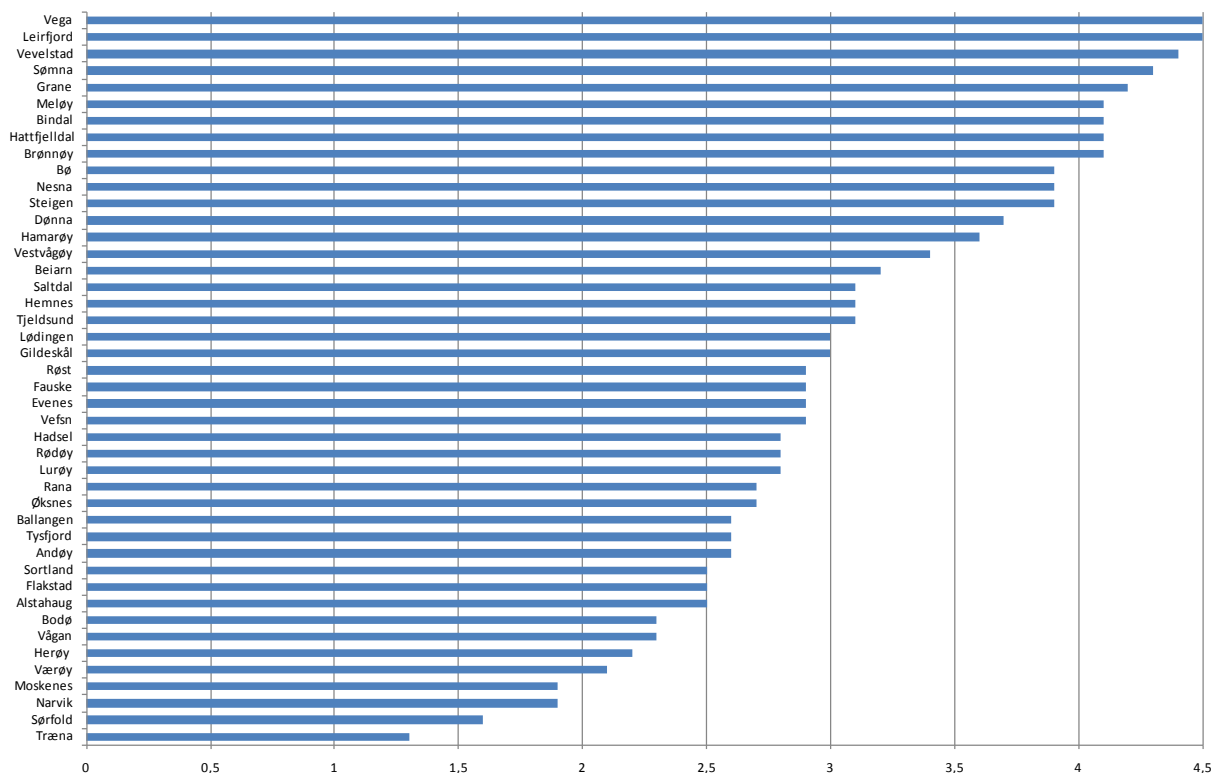
For den kommunen der vi ikke har lyktes i å få spørreskjemaet besvart, har vi benyttet scoren på "andel sysselsatte" (med en desimal) som total score. I og med at rådmennene gav sine svar under forutsetning av at de skulle være anonyme, kan vi ikke gjengi svarene på de ulike indikatorene på kommunenivå. I figur 3-5 har vi derfor vist hvordan de ulike kommunene

---

¹⁰ Rang sysselsetting = [(andel sysselsatte (%)/5)+1].

kommer ut ved det uveide gjennomsnittet av scoren på alle 7 indikatorene. Den horisontale aksene kan tolkes som følger:

- 1= Svært liten viktighet.
- 2= Liten viktighet.
- 3= Verken stor eller liten viktighet.
- 4= Stor viktighet.
- 5= Svært stor viktighet.

Figur 3-5: Samlet vurdering av jordbrukets viktighet for kommunene i Nordland.

Ut fra figur 3-5 ser vi at Leirfjord og Vega topper ”viktighetslisten”, tett fulgt av Vevelstad og Sømna. Dette betyr at jordbruket er svært viktig for disse kommunene uten at dette sier noe om jordbruket i Vevelstad sin betydning for jordbrukssysselsettingen i Nordland samlet. Selv om de fleste kommunene fra den øverste delen av listen også bidrar i betydelig grad til sysselsettingen i fylket, skiller Vevelstad seg ut. Mens jordbruket på alle måter er viktig for denne kommunen, er det snakk om ”bare” 33 sysselsatte som utgjør en svært liten andel av samlet antall jordbrukssysselsatte i Nordland.

For de kommunene der under 1 % av de sysselsatte jobber i jordbruk og næringen ikke er ikke spesielt viktig for innbygetall eller skatteinntekter, vil vi si at jordbruket i hovedsak har betydning for opprettholdelse av kulturlandskapet. Moskenes, Narvik, Værøy¹¹ og Bodø representerer typiske eksempler på slike kommuner.

¹¹ Rådmannen i Værøy presiserer at landbrukets fravær i kommunen skyldes rasjonaliseringen som har skjedd i næringen, at kommunen ikke har de arealene som kreves for et rasjonelt landbruk og at der det er mulig å dyrke

3.4 OPPSUMMERING

I dette kapitlet er de direkte virkningene av jordbruksvirksomheten i Nordland anslått med utgangspunkt i næringsfordelte sysselsettingstall på kommunenivå samt vurderinger gjort av rådmennene i kommunene. Vi vil spesielt fremheve følgende:

- I 2009 var det 3 263 sysselsatte i jordbruket i Nordland. Dette er en nedgang på 17 % fra 2000. Sysselsettingsnedgangen er betydelig i en del kommuner.
- Jordbruksnæringen (bøndene) i Nordland bidro med om lag 100 mill. kr i skatt i 2009.
- Både betydningen av jordbruket for den enkelte kommune og kommunens bidrag til jordbrukssysselsettingen i Nordland, varierer i stor grad. De 22 største jordbrukskommunene i Nordland sysselsetter 80 % av de jordbruksansatte.

En gjennomgang av kommunene i Nordland med hensyn til jordbrukets betydning for egen kommune samt for den samlede sysselsettingen i jordbruksnæringen i fylket viser litt grovt betraktet at:

- Jordbruksvirksomheten i Vevelstad, Grane, Bindal, Rødøy, Ballangen, Bø, Sørfold, Tjeldsund, Hamarøy, Lurøy, Gildeskål, Evenes, Lødingen og Herøy er viktig for sysselsettingen i disse kommunene men sysselsettingen i hver enkelt kommune gir et bidrag til jordbrukssysselsettingen i fylket som er lavere enn gjennomsnittskommunen.
- Jordbruksvirksomheten i Vega, Sømna, Leirfjord, Hattfjelldal, Beiarn, Dønna, Steigen, Nesna, Hemnes, Brønnøy, Meløy, Alstahaug, Vestvågøy og Vefsn er viktig for sysselsettingen i disse kommunene, og det sysselsettingsbidraget hver enkelt kommune gir til samlet jordbrukssysselsettingen i fylket er høy.
- Jordbruksvirksomheten i Flakstad, Andøy, Saltdal, Fauske, Vågan, Tysfjord, Øksnes, Træna, Narvik, Røst, Værøy og Moskenes er lite viktig for sysselsettingen i disse kommunene, samtidig som sysselsettingen i hver enkelt kommune gir et bidrag til jordbrukssysselsettingen i fylket som er lavere enn gjennomsnittskommunen.
- Jordbruksvirksomheten i Hadsel, Sortland, Bodø og Rana må betraktes som lite viktig for sysselsettingen i disse kommunene, men sysselsettingen i hver enkelt kommune gir et bidrag til jordbrukssysselsettingen i fylket som ligger til dels betydelig over gjennomsnittskommunen.
- Kjønnfordeling i jordbruket i Nordland ligger omtrent på landsgjennomsnittet, dvs. en kvinneandel på vel 28 %. Kvinneandelen i jordbruket i kommunene varierer mellom 0 % og 44 %, lavest i Tysfjord og høyest i Flakstad.
- Opprettholdelse av kulturlandskapet er et svært viktig ”funksjon” til jordbruket i *alle* kommunene, mens næringens bidrag til sysselsetting, antall innbyggere og skatteinntekter varierer betydelig.

---

ny mark finnes nedslagsfeltet for kommunes vannreservoar, og der har Mattilsynet satt sterke begrensninger for bruken av arealene. På Værøy er det i 2011, kun noen få hester i privat eie som kan defineres som landbruk.

---

4. INDIREKTE VIRKNINGER

De indirekte virkningene av jordbruksvirksomheten er de virkningene næringen gir for underleverandører. Underleverandørene kan i prinsippet være lokalisert hvor som helst. Vi har kun konsentrert oss om leverandører fra Nordland.

4.1 KJØP AV VARER OG TJENESTER TIL DRIFTEN

En av de mest brukte metoder for evaluering av indirekte virkninger av en bestemt industri på regional nivå baseres på bruk av PANDA-modeller. PANDA (Plan- og analysesystem for næringsliv, demografi og arbeidsmarked) er et økonomisk-demografisk modellsystem utviklet for bruk i regional analyse og overordnet planlegging i fylker og på lavere geografisk nivå. Beregninger i modellen baseres på data som kommer fra SSB.

En relevant analyse for ringvirkninger av jordbruket i de tre nordligste fylkene ble publisert siste gang i 2005 av Stornes m. fl. (2005). Mesteparten av datagrunnlaget i denne analysen bestod av fylkesfordelte nasjonalregnskapdata fra 1997. Næringsstrukturen har trolig endret seg en del fra 1997 til 2010, noe som representerer en feilkilde. Av praktiske grunner har det ikke vært mulig å utføre en spesialtilpasset analyse basert på nyere data. Derfor brukes resultatene av den sistnevnte rapporten med forbehold for mulige feilmarginer. Hvordan vareinnsatsen i jordbruket i Nordland fordeler seg på ulike næringer i fylket, vises i tabell 4-1.

Tabell 4-1: Vareinnsats til jordbruket i Nordland fra andre næringer i fylket. Prosent av jordbruksproduksjonen. (Kilde: NILF og egne beregninger).

Næring	Vareinnsats fra næringer i Nordland	
	I prosent av jordbrukets produksjonsverdi	Verdi i 2008 (Tall i 1 000 kr)
Næringsmiddelindustri	10,9	121 895
Varehandel	2,8	31 312
Bygge- og anleggsvirksomhet	2,4	26 839
Jordbruk	1,5	16 775
Produksjon av kjemiske råvarer	1,5	16 775
Forretningsmessig tjenesteyting	1,0	11 183
Kraft og vannforsyning	0,8	8 946
Skogbruk	0,7	7 828
Land- og lufttransport	0,7	7 828
Privat tjenesteyting	0,7	7 828
Post og telekommunikasjoner	0,4	4 473
Andre næringer	2,4	26 839
Totalt	25,9	289 640

Vareinnsats fra andre næringer i fylket utgjør 25,9 % av produksjonsverdien i jordbruket i Nordland. Dette er betydelig høyere enn tilsvarende tall for Troms (12,9 %) og Finnmark (18,4 %). Med andre ord, hver krone i produksjon i jordbruket i Nordland betyr 26 øre i

omsetning for andre bedrifter i fylket. Næringsmiddelindustri¹², varehandel og bygge- og anleggsvirksomhet er de viktigste leverandørene til jordbruket i Nordland, se tabell 4-1.

Produksjonsverdien (inkludert tilskudd) fra jordbruket i Nordland var 1,12 mrd. kr i 2008. Det er dette tallet som er lagt til grunn ved beregningen av verdien av innkjøp av varer og tjenester i tabell 4-1. Som det framgår av tabell 4-1 utgjorde jordbruket i Nordland sine kjøp av varer og tjenester fra leverandører i Nordland knapt 290 mill. kr i 2008. De klart viktigste leverandørene finner vi i næringsmiddelindustrien, men også virksomheter i varehandelen samt bygge- og anleggsvirksomheten er viktige leverandører.

Produksjonen i jordbruket i Nordland gir naturlig nok ringvirkninger i form av leveranser til andre næringer både i Nordland og andre fylker. Dette er vist i tabell 4-2.

Tabell 4-2: Leveranser fra jordbruket i Nordland til vareinnsats i andre næringer i fylket. Prosent av jordbruksproduksjonen. (Kilde: NILF og egne beregninger).

Næring	Leveranser fra jordbruket i Nordland	
	I prosent av jordbrukets produksjonsverdi	Verdi i 2008 (Tall i 1 000 kr)
Næringsmiddelindustri	28,6	319 834
Jordbruk	1,5	16 775
Bygge- og anleggsvirksomhet	0,6	6 710
Hotell og restaurantvirksomhet	0,4	4 473
Andre næringer	1,3	14 538
Totalt	32,4	362 329

Tabell 4-2 viser at for hver krone produsert i jordbruket leveres det varer for vel 32 øre til andre næringer i Nordland. Det er ikke overraskende næringsmiddelindustrien som er den klart viktigste avtakeren til den jordbruksproduksjonen som skjer i Nordland. Av de leveransene som gikk til Nordland på 362,3 mill. kr i 2008, avtok næringsmiddelindustrien varer til en verdi på nesten 320 mill. kr. Det er kanskje litt overraskende at kun 1/3 av det som produseres i jordbruket i Nordland benyttes som vareinnsats i andre næringer i fylket. Forklaringen på dette er at mye av slaktedyrene i nordre deler av fylket går til slakteri i Troms (Målselv) samt at melk sendes til meieriet i Harstad. Det er relativt liten lekkasje sørover (mot Trøndelag).

Leveranser fra jordbruket kan ikke betraktes som en indusert virkning av jordbruksaktiviteten i Nordland. Indirekte kan slike leveranser ha en viss betydning for lokaliseringvalg for bedrifter i de næringer som avtar mye av jordbrukets leveranser, eksempelvis slakteri- og meierivirksomhet. Dersom jordbruket i en region kan påvises å være en direkte årsak til en bedriftsetablering i denne regionen, skal dette ”bokføres” som en *katalytisk* virkning, jf. kapittel 6.

¹² Næringsmiddelindustri omfatter produksjon/bearbeiding av kjøtt, kjøttvarer, frukt, grønnsaker, vegetabiliske og animaliske oljer og fettstoffer, meierivarer, iskrem, kornvarer, stivelse og stivelseprodukter, fôr, brød, sukker og lignende.

4.2 OPPSUMMERING

I dette kapitlet har vi forsøkt å anslå de *indirekte* virkningene for næringslivet i Nordland av jordbruksvirksomheten i fylket. De indirekte virkningene er virkningen for underleverandører til jordbruket. I forhold til indirekte virkninger vil vi her fremheve følgende:

- Vareinnsats fra andre næringer i Nordland til jordbruket i fylket utgjør anslagsvis 290 mill. kr med utgangspunkt i produksjonsverdien i 2008.
- For hver "krone" som produseres i jordbruket i Nordland, leverer bedrifter i fylket varer og tjenester til jordbruksvirksomheten for 26 øre. Leveranser fra bedrifter i eget fylke er betydelig høyere for jordbruket i Nordland enn for jordbruket i Troms og Finnmark.
- Næringsmiddelindustri, varehandel og bygge- og anleggsvirksomhet er de viktigste leverandørene til jordbruket i Nordland.

Selv om leveranser fra jordbruksnæringen til andre næringer ikke kan klassifiseres som en indirekte virkning, vil vi allikevel fremheve følgende:

- For hver "krone" som produseres i jordbruket i Nordland leverer næringen varer for vel 32 øre til andre næringer i fylket, primært næringsmiddelindustrien. Leveransene til næringsmiddelindustrien utgjorde ca. 320 mill. kr i 2008.

Leveranser fra en næring kan ha betydning for andre bedrifters lokaliseringsvalg. For næringer som avtar mye av jordbrukets leveranser, eksempelvis slakteri- og meierivirksomhet, kan omfanget av og beliggenheten til jordbruksproduksjon ha betydning for hvor slik produksjon besluttes lokalisert. Dersom slike sammenhenger kan påvises, vil dette være en *katalytisk* virkning, jf. kapittel 6.2.

5. INDUSERTE VIRKNINGER

De induserte virkningene henspiller på den effekt jordbruksvirksomheten i Nordland har på sysselsetting i både privat og offentlig sektor. Dette kapitlet drøfter sysselsettingseffektene av jordbruksvirksomheten. Målet med denne delen av rapporten er å gi rimelige estimater på disse.

5.1 SYSSELSETTINGSMULTIPLIKATORER

Det er flere måter å beregne hvordan næringsvirksomhet, så som jordbruk virker inn på sysselsetting i andre næringer (Henriksen, 2010, Cappelen, Skoglund og Storm, 1992, Kjesbu, Sand og Sjelmo, 2009). En av de nyere undersøkelsene er Kjesbu m. fl.(2009) sin undersøkelse om ringvirkninger av landbruket i Trøndelag. Deres rapport viser at lokale forhold, dvs. ulikheter i næringssammensetning spiller inn på hvordan påvirkningen blir på andre næringer fra landbruksaktivitet. I sine beregninger for Sør Trøndelag ble faktoren for sysselsatte i øvrig næringsliv 0,43 (Kjesbu m. fl., 2009). Det betyr at en ansatt i landbruket fører til 0,43 sysselsatte i øvrig næringsvirksomhet. Dette tallet kan også kalles en multiplikatoreffekt (Henriksen, 2010). Tallet inkluderer ikke underleverandøreffekter. Tilsvarende multiplikator for landbruket i Nord-Trøndelag er 0,53. Det betyr at i sine beregninger av ringvirkningene fra landbruket i Trøndelag, så var den lokale sammensetningen av øvrig næringsvirksomhet beregnet til å ha en høyere påvirkning av landbruket i Nord-Trøndelag enn i Sør-Trøndelag.

Når Kjesbu m. fl. (2009) inkluderte tilleggsnæringer og næringsmiddelindustri så fører en ansatt i landbruket til 1,03 sysselsatte i andre næringer eller 2,03 sysselsatte i alle næringer inkludert egen sektor (Kjesbu m. fl., 2009, s. 88) for Trøndelag under ett. Denne multiplikatoren ble annerledes når Kjesbu m. fl. (2009) inkluderte hvor råstoffet kom fra. Ved å ta hensyn til hvor råstoffet kom fra ble sysselsettingseffekten 2,14 for Nord-Trøndelag og 1,90 for Sør-Trøndelag (s. 88). Dette tallet er da total sysselsettingseffekt inkludert sysselsatte i landbruket.

I den forenklete PANDA-modelleringen som denne rapporten bygger på, tas det ikke hensyn til råstofftilgang. Vi benytter derfor faktoren fra Kjesbu m. fl. (2009) for Trøndelag under ett på en sysselsettingseffekt for andre næringer fra landbruket på 1,03 som vil si at den totale sysselsettingseffekten inkludert egne sysselsatte er 2,03. I dette tallet skal alle ”sysselsettingsbidrag” ligge, også den sysselsettingseffekten som skattleggingen av næringen genererer, jf. avsnitt 3.2.3.

5.2 SYSSELSETTINGSVIRKNINGER

I kapittel 3.1 redegjorde vi for antall sysselsatte i jordbruket i Nordland. Fra om lag 4 000 sysselsatte i 2000, var det 3 260 sysselsatte i 2009. Vi tar i beregningen utgangspunkt i denne sysselsettingen. Som gjennomgangen i kapittel 5.1 viser, er det usikkerhet knyttet til hvilke konsekvenser sysselsettingen i jordbruket har for sysselsettingen i andre næringer inkludert offentlig sektor. Vi tar utgangspunkt i sysselsettingsmultiplikatoren på 1,03 beregnet av Kjesbu et. al (2009), men velger å legge inn et høyt anslag (+20 %) og et lavt anslag (-20 %).

Med dette som utgangspunkt kan vi utlede følgende sysselsettingsvirkninger av jordbruksvirksomheten i Nordland i 2009:

- 2 686 personer; 5 946 personer inkludert ansatte i jordbruket. (Lavt anslag).
- 3 358 personer; 6 618 personer inkludert ansatte i jordbruket. (Middels anslag)
- 4 029 personer; 7 289 personer inkludert ansatte i jordbruket. (Høyt anslag).

Hvor stor andel av sysselsettingsvirkninger de ulike kommunene bidrar med, vil stort sett være proporsjonalt med kommunenes andel av fylkets jordbruksansatte. Med utgangspunkt i tabell 3-2, og et middels ”sysselsettingsanslag” finner vi således at jordbruksaktiviteten i Vestvågøy sysselsetter om lag 185 personer i andre næringer, mens jordbruksaktiviteten på Træna kun bidrar med å sysselsette 3 personer i andre næringer.

5.3 OPPSUMMERING

I dette kapitlet har vi diskutert hva som kan betraktes som ”rimelige” sysselsettingsmultiplikatorer for jordbruksvirksomhet, og benyttet disse multiplikatorene til å utlede jordbruket i Nordland sin betydning for sysselsettingen i andre næringer, inkludert offentlig sektor. Vi vil her spesielt fremheve følgende:

- Undersøkelser av jordbruksvirksomheten i Trøndelagsfylkene samlet viser en sysselsettingsmultiplikator på 1,03, fordelt på 1,14 for Nord-Trøndelag og 0,90 for Sør-Trøndelag. Dette innebærer at en ansatt i jordbruksvirksomhet sysselsetter 1,03 personer i privat og offentlig virksomhet.
- Basert på sysselsettingsmultiplikatoren for Trøndelagsfylkene har vi beregnet at jordbruksvirksomheten i Nordland bidrar til å sysselsette 2 686 personer (lavt anslag), 3 358 personer (middels anslag) og 4 029 personer (høyt anslag) i andre næringer samt offentlig sektor.
- Jordbruksaktiviteten i Vestvågøy sysselsetter eksempelvis ca. 185 personer i andre næringer, mens jordbruksaktiviteten på Træna kun bidrar med å sysselsette 3 personer i andre næringer.

6. KATALYTISKE VIRKNINGER

Jordbruket i Nordland sine katalytiske virkninger er ment å gi et uttrykk for hvordan jordbruket i fylket fungerer som en premis for annen næringsvirksomhet. Det betyr at næringsvirksomheten i hovedsak er etablert fordi jordbruket er til stede i regionen. Slike koblinger er vanskelig målbare ved hjelp av tilgjengelig statistikk. Vi har således gjennomført en spørreundersøkelse rettet mot rådmenn i samtlige av Nordlands 44 kommuner for å forsøke å få kunnskaper om jordbrukets katalytiske virkninger. I to kommuner er det landbrukssjefen som har besvart spørsmålene¹³. I spørreundersøkelsen forsøker vi å få frem synspunkter fra rådmennene på jordbrukets betydning for sysselsetting og befolkningsutvikling i egen kommune samt hva de forventer av utvikling for jordbruket og øvrig næringsvirksomhet i kommunen og hva de mener er de største utfordringene næringen kommer til å møte.

Antakelser om jordbrukets utvikling, og de største utfordringer for utviklingen av næringen, sier noe om forventede endringer i de katalytiske virkningene, men gir ikke minst et uttrykk for hva vi kan forvente av endringer i de mer direkte og indirekte virkningene av jordbruksvirksomheten. Vi har allikevel valgt å ta med disse vurderingene under kapitlet om katalytiske virkninger.

Svar på spørsmål som går på befolkningsutvikling er kommentert i kapittel 6.1 og de spørsmål som omhandler lokaliseringsevner er kommentert i kapittel 6.2. Forventninger knyttet til jordbrukets betydning for øvrig næringsvirksomhet samt forventninger knyttet til utvikling av næringen er omtalt i kapittel 6.3.

6.1 BEFOLKNINGSUTVIKLING

Spørsmål om befolkningsutviklingen er knyttet til betydningen av landbruket for arbeidsplasser og innbyggerantall. Rådmennene ble bedt om å beskrive dagens situasjon samt gjøre rede for hvordan de tror utviklingen vil være gitt ulike scenarier for utviklingen av landbruket i egen kommune, jf. figur 6-1. Som det fremgår av figur 6-1, så har 76 % svart at jordbruket er ”viktig” eller ”svært viktig” for arbeidsplassene i kommunen i dag. Dette bildet endrer seg når de ble spurt om hvordan de forventet at landbrukets betydning for arbeidsplassene vil være om 10 år. Da er det 62 % som svarer ”viktig” eller ”svært viktig”, med andre ord en nedgang på 14 prosentpoeng. Dette betyr ikke nødvendigvis at rådmennene forventer en nedgang i jordbruksproduksjonen i egen kommune, noe følgende kommentar viser.

”Om antall arbeidsplasser blir færre, betyr ikke det automatisk at det blir færre dyr eller mindre areal som høstes”.

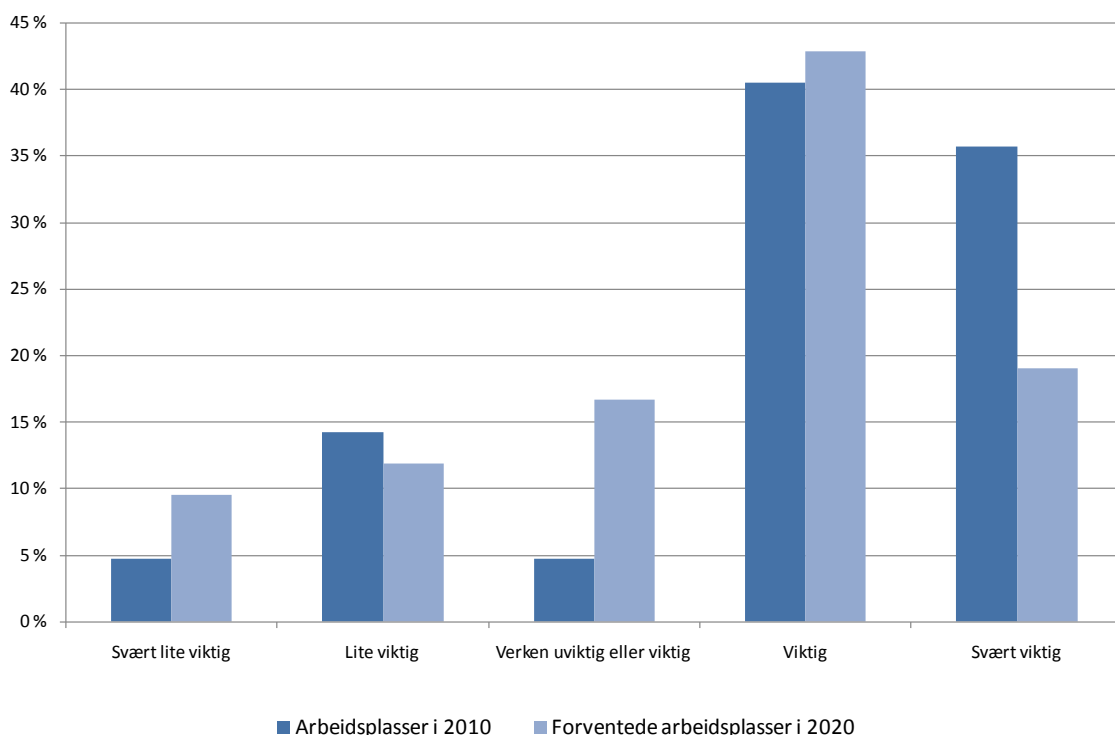
Flere kommenterer også at gårdene blir større og graden av automatisering øker, hvilket medfører at produksjonen blir lite påvirket av nedgangen i antall arbeidsplasser. Nå skal det nevnes at flere forventer en nedgang i jordbruksaktiviteten på grunn av både generasjonsskifte og på grunn av at yngre personer velger andre yrker enn landbruk. Størrelsen på landbruket i kommunene i Nordland varierer, og følgelig varierer også betydningen av endringer av antall arbeidsplasser i landbruket.

”Få enheter, og derfor har endringer mindre utslag på folketall”.

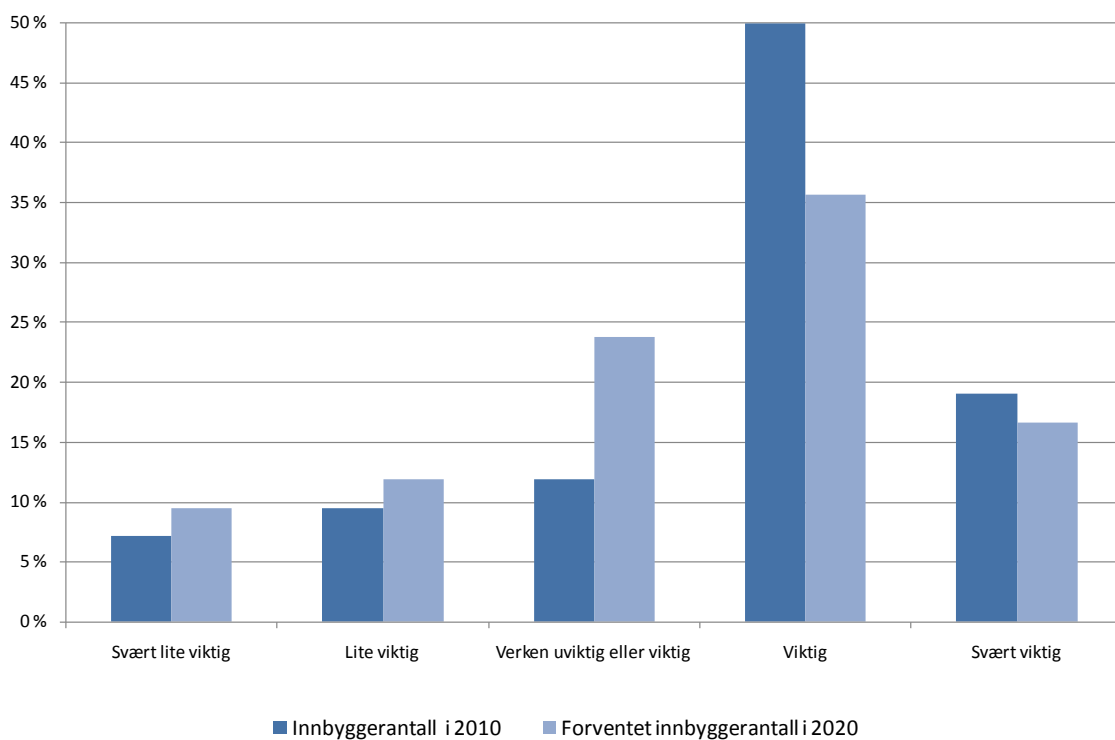
---

¹³ For enkelhets skyld refererer vi til svar fra rådmenn og landbrukssjefer som ”rådmenn”.

Dette er en kommentar fra en rådmann til spørsmålene som figur 6-2 er basert på. Her spurte vi rådmennene om hvor viktig de mener landbruket er for innbyggerantallet i egen kommune i dag og hvor viktig de tror landbruket vil være for antallet innbyggere om 10 år.

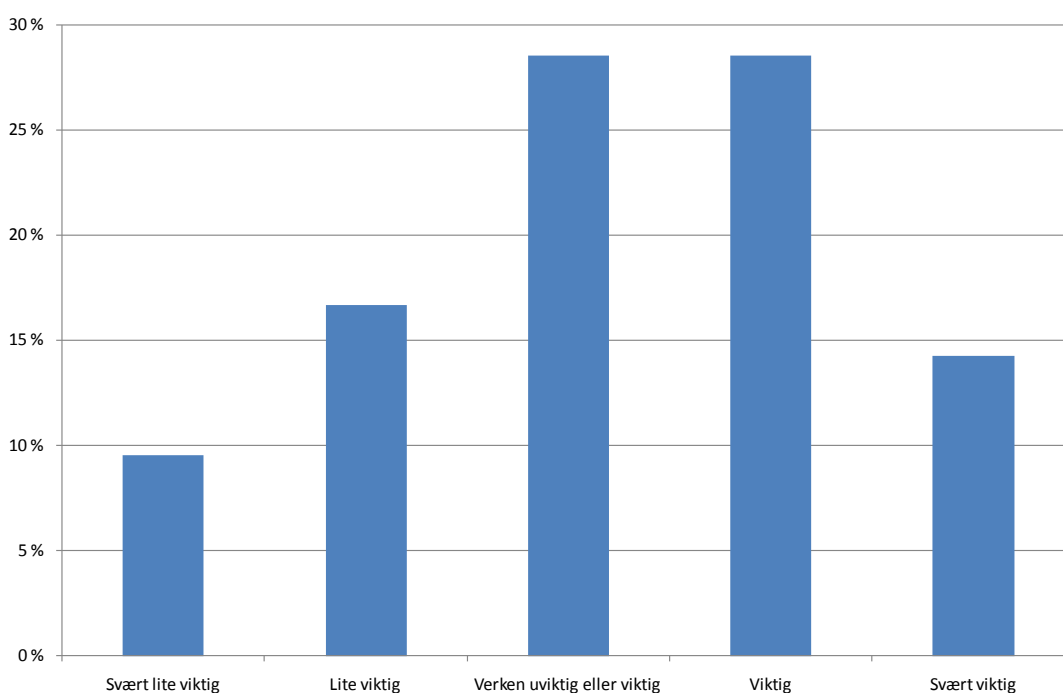
Figur 6-1: Landbrukets forventede betydning for arbeidsplasser i 2010 og 2020.

Figur 6-2: Landbrukets forventede betydning for innbyggerantall i 2010 og 2020.

På spørsmålet om viktigheten landbruket i dag har for innbyggerantallet, svarer 69 % ”viktig” eller ”svært viktig”. Også her forventes det mindre viktighet når spørsmålet er hvordan de forventer at landbrukets betydning for innbyggerantallet vil være om 10 år. Da svarer 52 % ”viktig” eller ”svært viktig”, med andre ord så forventes en nedgang på 17 prosentpoeng. Andelen som ser på betydningen av landbruket som ”svært viktig” for antall innbyggere endres relativt lite. Den viktigste endringen ser ut til å gå fra ”viktig” til ”verken viktig eller uviktig”. Med andre ord så forventes det at jordbruket får redusert betydning for antall innbyggere, men ikke en dramatisk endring.

For å få en indikasjon på hvordan rådmennene ser på landbrukets betydning for innbyggerantallet dersom landbruket ble utsatt for en *vesentlig* endring, stilte vi følgende spørsmål: ”Dersom antall arbeidsplasser i landbruket i din kommune skulle bli halvert i løpet av en 10 års periode, hvilken betydning vil det ha for din kommune når det gjelder antall innbyggere”. Svarene rådmennene gav er vist i figur 6-3.

Figur 6-3: Viktigheten for antall innbyggere dersom antall arbeidsplasser i landbruket halveres i løpet av en 10 års periode.

En nærmere analyse av svarene viser at dersom landbruket har et beskjedent omfang i kommunen i dag, så vil en halvering av antall arbeidsplasser ha en liten betydning. De som har svart ”svært lite viktig” og ”lite viktig” (26 %) indikerer at landbruket har et beskjedent omfang i 26 % av kommunene (rundt 11 kommuner). 43 % svarte at en halvering vil være ”viktig” eller ”svært viktig” for innbyggerantallet i egen kommune. Dette gjelder typisk de kommunene der landbruket har ett visst omfang i dag.

6.2 LOKALISERINGSVIRKNINGER

I ringvirkningsanalysemodeller er lokaliseringsevninger ofte referert til som ”katalytiske virkninger” (Solvoll, 2008, Henriksen, 2010). Begrepet katalytiske virkninger relateres til de

bedriftsetableringer som finner sted på grunn av eksempelvis eksistensen av en gitt næringsaktivitet. I forhold til dette prosjektet så vil de virksomheter som eksisterer på grunn av at det er landbruksaktivitet kunne betraktes som en katalytisk virkning i relasjon til landbruket. Det betyr at virksomheten ville ikke vært til stede dersom det ikke var et aktivt landbruk i regionen.

I dagens samfunn er ulike næringer ”sammenkoblet” på mange ulike måter og med en ofte høy grad av kompleksitet. Det er vanskelig å kunne trekke noen bastante konklusjoner med hensyn til hvilken aktivitet som er etablert ene og alene på grunn av jordbruket, kanskje med unntak av de bedrifter som er en direkte avtaker av næringens produkter. To eksempler kan illustrere dette.

Et slakteri eller et meieri er virksomheter vi kan si er en katalytisk virkning av landbruket. Med andre ord, dersom det ikke er landbruk i en region, så vil det heller ikke være behov for et slakteri eller et meieri. Her er det en klar kobling mellom landbruket og en annen nærings (næringsmiddelindustri) avhengighet av dette. Et eksempel på en næringsaktivitet som ikke kan klassifiseres som en katalytisk virkning av landbruksvirksomhet er salg av mat og klær i en region. Antall arbeidsplasser i landbruket har en betydning for omsetningen til konfeksjons- og matbutikkene, men virksomheten ville vært til stede selv om landbruket ikke hadde vært representert i regionen.

Figur 6-4 viser hvordan rådmennene oppfatter landbrukets betydning for sysselsetningen i andre næringer.

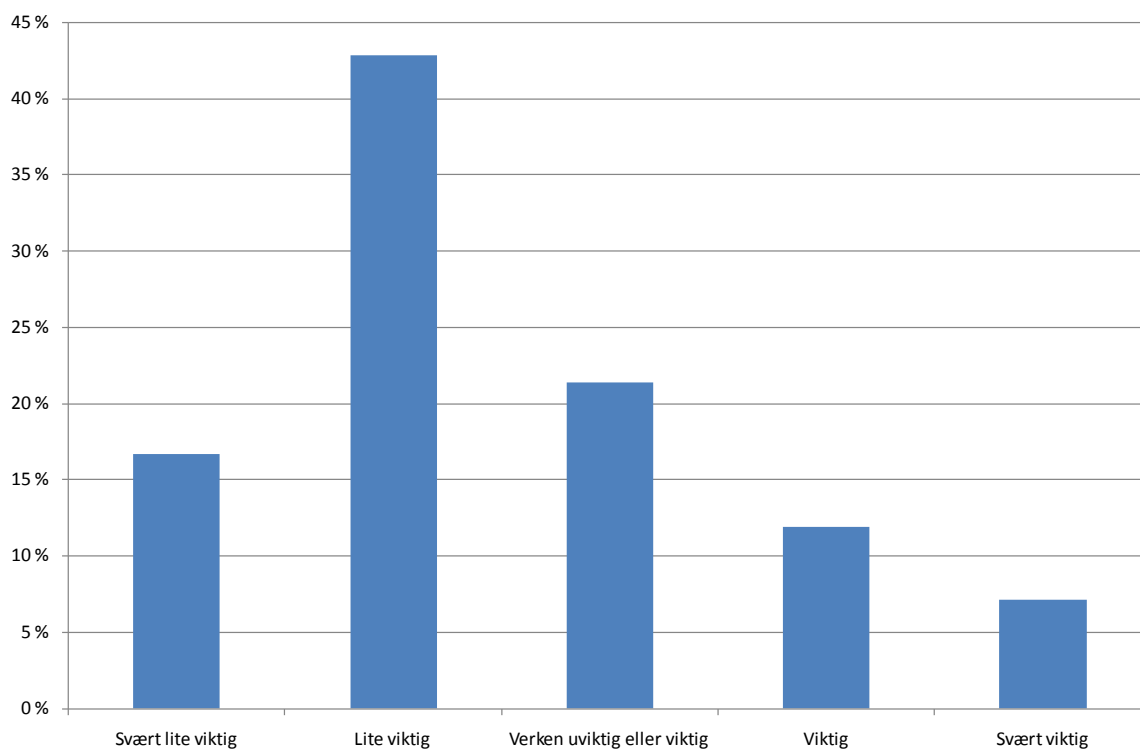
Figur 6-4 tyder på at det er liten kobling mellom landbruket og sysselsetning i andre næringer. Endringer i produksjonen i landbruket er vurdert til å være mindre viktig for sysselsetningen i andre næringer. Her skal det nevnes at det er store variasjoner mellom kommunene på størrelsen og viktigheten av landbrukssektoren, som illustrert i figur 3-2 og figur 3-3. 19 % har svart at landbruket er ”viktig” eller ”svært viktig” for sysselsettingen i andre næringer, noe som rimer godt med at det kun er i 25 % av kommunene i Nordland at over 10 % av arbeidsstokken sysselsatt i landbruket, jf. tabell 3-1.

For kommunene hvor rådmennene mener at landbruket har betydning for øvrig næringsvirksomhet, så fremgår det av figur 6-5 at transport og lagring (68 %) ¹⁴, bank, finans og forsikring (48 %), service (68 %) og bygg og anlegg (40 %) er de næringer der sysselsettingen antas å ha størst påvirkning fra landbruket.

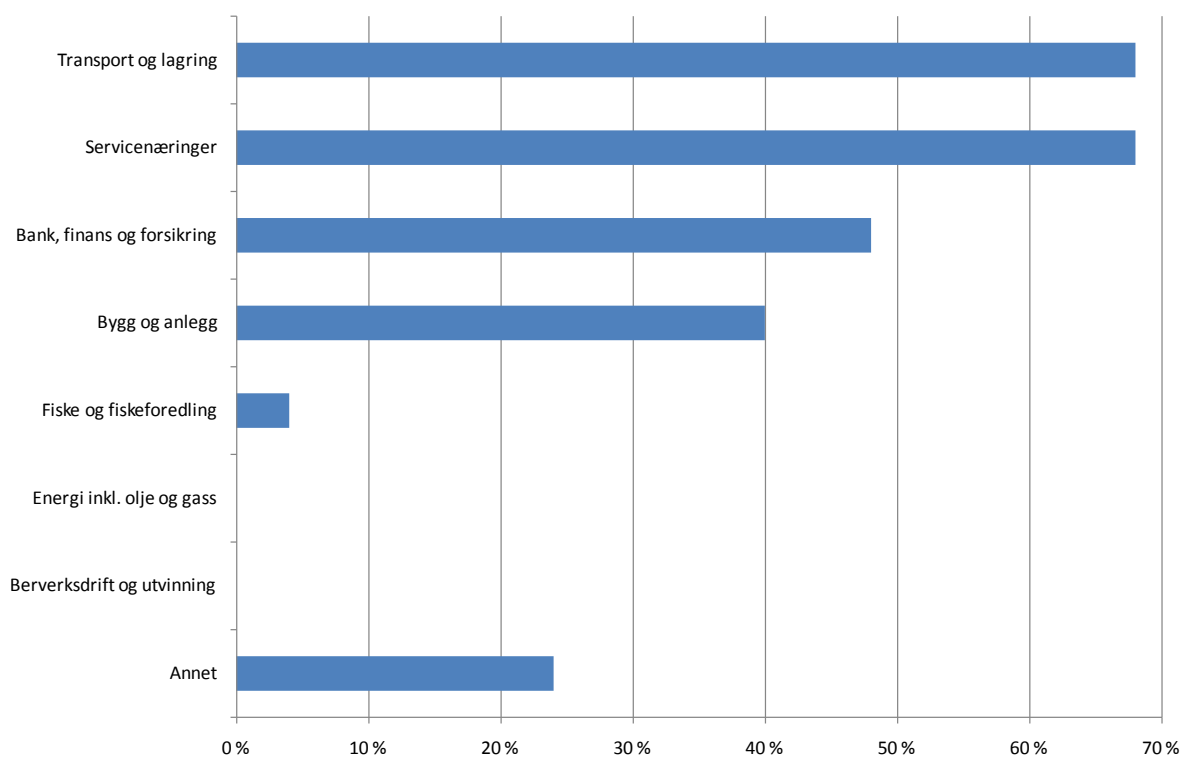
Landbruket har en minimal påvirkning på sysselsettingen innenfor fiske og fiskeforedling (4 %) og ingen påvirkning på sysselsettingen i energisektoren samt innenfor bergverksdrift. 24 % har svart ”annet”. Under alternativet ”annet” er det nevnt industri, verkstedindustri, oppdrett med tilknyttede servicenæringer, forsvar, vannkraft, teknologi, logistikk, havbruk med foredling samt reiseliv.

---

¹⁴ Svarene overstiger 100 %, siden hver respondent har krysset av for to næringer.

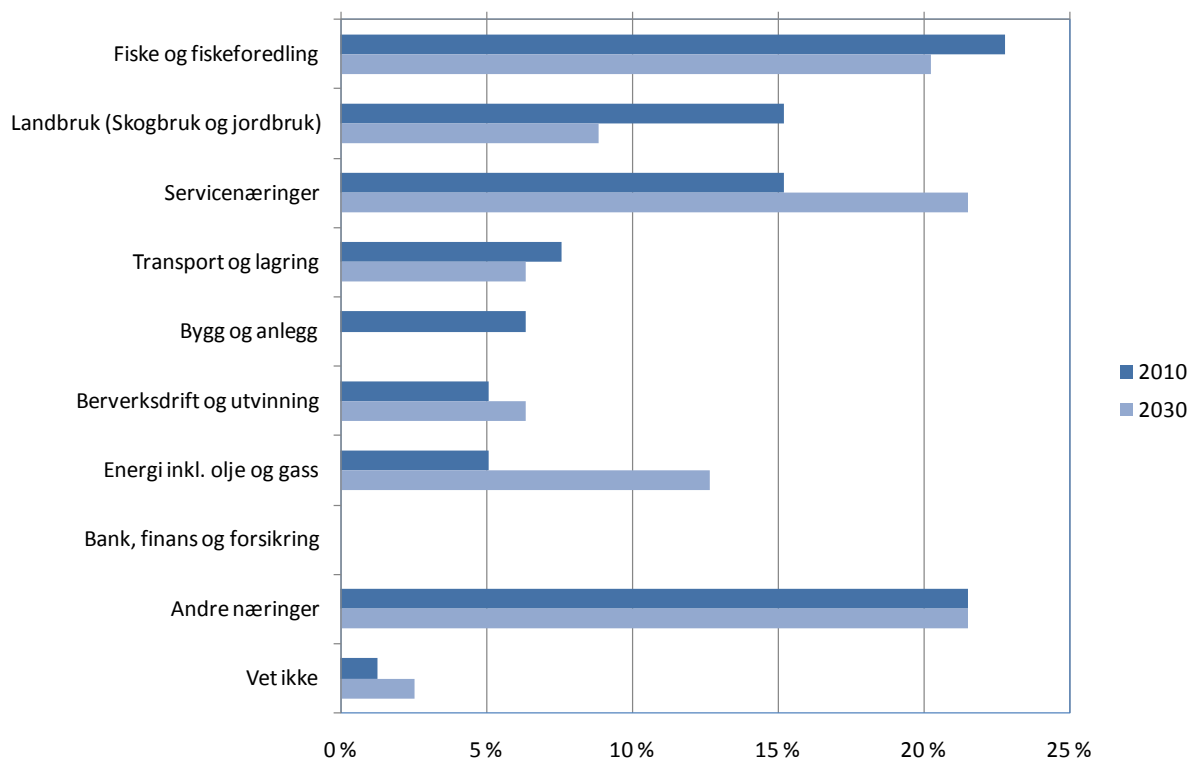
Figur 6-4: Viktighet av landbruket for sysselsetting i andre næringer.

Figur 6-5: Spesifisering av hvilke næringer jordbruket er viktig for.

6.3 LANDBRUKET I 2030

For å få kunnskap om hvordan landbruket evalueres i forhold til andre næringer i viktighet for de enkelte kommuner, ble rådmennene spurt om hva de anser for å være de to viktigste næringene i kommunen i dag og om 20 år. Dette sier da også noe om hvilke *forventninger* rådmennene har til næringsutviklingen i egen kommune.

Figur 6-6: Hva er de to viktigste næringene i egen kommune i dag og om 20 år?¹⁵

Fiske og fiskeforedling (23 %) og "andre næringer" (22 %) er de to viktigste næringsgruppene i dag. "Andre næringer" inkluderer ulik industriell produksjon, slik som treforedlingsprodukter, oppdrettsvirksomhet, forsvaret, teknologi og logistikk, reiseliv, verkstedindustri, fiskeriservice, høgskole samt videregående skoler. I dag (2010) betraktes landbruk (15 %) og service (15 %) som like viktige næringer.¹⁶ Når blikket løftes frem 20 år så forventes en ulik utvikling av disse næringene. Viktigheten til landbruket forventes å gå ned, da kun 9 % svarer at landbruk vil være en av de to viktigste næringene om 20 år. For serviceindustriene forventes det at viktigheten vil øke, da 22 % av respondentene har denne næringen som en av de to viktigste om 20 år. Det forventes en liten nedgang i viktigheten til fiske og fiskeforedling; fra 23 % til 20 %, mens "andre næringer" holder seg på et konstant nivå på 22 %.

Det er verdt å merke seg at aktivitet innenfor energi inkl. olje og gass, forventes å bli betydelig viktigere om 20 år. Mens 5 % av rådmennene mente at energi inkl. olje og gass var

¹⁵ Spørsmålene som ble stilt var: "Hva er de to viktigste næringene i din kommune, utenom den sysselsetning som er knyttet til kommuneadministrasjon og de lovpålagte kommunale oppgaver (skole, helse, etc.)? (kryss av ett eller to alternativer)" og "Hva tror du vil være de to viktigste næringene i din kommune om 20 år, utenom de lovpålagte kommunale oppgaver (skole, helse, etc.)? (kryss av for ett eller to alternativer)."

¹⁶ "Service" omfatter hotell- og restaurantdrift, eiendomsforvaltning og forretningsmessig tjenesteyting.

en av de to viktigste næringene i 2010, så krysset 13 % av rådmennene av for at energi inkl. olje og gass forventes å være en av de to viktigste næringene i kommunen om 20 år. Det er også verdt å merke seg at bygg og anlegg betraktes som en av de to viktigste næringene av 6 % av respondentene i 2010, mens om 20 år er det ingen rådmenn som forventer at bygg og anlegg vil være en av de to viktigste næringer. Bank, finans og forsikring er ikke nevnt av noen rådmenn som en av kommunens to viktigste næringer, verken i dag eller om 20 år.

6.4 VEKSTPOTENSIAL I LANDBRUKET

Rådmennene ble spurt om hva de tror vil være de viktigste virkemidlene for å oppnå vekst i landbruket i sin kommune. Selv om det er variasjoner mellom kommunene på betydningen av landbruket, så er det rimelig sammenfallende hva rådmennene mener vil bidra til vekst i landbruksnæringen. En forutsigbar landbrukspolitikk som bidrar til stabile rammevilkår ser ut til å være et vesentlig punkt for flere. Økonomiske virkemidler er nevnt, da særlig i forbindelse med generasjonsskifter. Dersom ungdom skal drive gårdsbruk videre, må det legges rammevilkår som gjør at de kan finne det attraktivt å overta eller at personer utenfor landbruket får anledning til å drive. Her ble det blant annet kommentert at:

”Salg av bruk i drift, da det er et fåtall av neste generasjon som ønsker å overta.”

Det kommenteres at det må være økonomisk mulig å drive landbruk og at den yngre generasjon gjerne vil drive mer utradisjonelt med blant annet sammenslåing til større økonomiske enheter. I dette ligger også et ønske om en friere disponering av utmark og nedlagt dyrket mark til andre formål. Vern av utmark byr på utfordringer ved å drive landbruk, noe følgende sitat fra en rådmann illustrerer:

”Større frihet til å disponere egen grunn. Per i dag er nesten 90 % av kommunen båndlagt av verneforslag m.v.”

Det er også kommentert at man ønsker en friere disponering av jordbruksstøtten. Dersom man sammenholder kommentarene fra de ulike rådmennene, ser det ut som det er et generelt ønske om mer fleksibilitet og en større frihetsgrad for landbruket. Dette inkluderer også anledning til å legge om til kombinasjonsbruk hvor blant annet reiseliv og småkraftproduksjon er nevnt som mulige binæringer.

”Langt lettere tilgang til investeringsmidler for å takle helt nødvendige og tunge investeringer. Organisatorisk nye løsninger som gir ny kompetanse til aktørene. Lokal videreføring av nisjeprodukter som kan tilbys i et regionalt marked vil kunne gi positiv oppmerksomhet til næringen.”

Dette sitatet illustrerer at det er flere utfordringer som må ”løses” samtidig dersom man skal få vekst i landbruket. Det er et ønske om større fleksibilitet både med hensyn til økonomiske midler samt disponering av grunn. Det etterlyses innovasjon og ny utvikling, nye organisasjonsformer. Flere kommenterer også at det må drives motivasjonsarbeid som inkluderer å skape gode miljøer og nettverk for bøndene for derigjennom å bidra til et godt arbeidsmiljø.

6.5 UTFORDRINGER I LANDBRUKET

Rådmennene ble spurt hva de mente var de største utfordringene for landbruket i sine respektive kommuner. Til tross for variasjoner i betydningen av landbruket, så er også svarene her rimelig sammenfallende. Rekruttering ser ut til å være et gjennomgående tema. På grunn av dårlig lønnsomhet, lite fritid og relativt fastlåste rammebetingelser for drift, så er det vanskelig å overbevise ungdom om å satse på landbruket. Følgelig får vi det en rådmann refererte til som ”forgubbing” av landbrukssektoren. Følgende sitat illustrerer tematikken flere er inne på i sine kommentarer:

”Nyrekruttering ved generasjonsskifter.... Brukerne i dag sliter tungt for svært lav lønn og er helt avhengig av tilleggsinntekt. Når man så tjener mer på tilleggsarbeidet som man bruker langt mindre tid på å gjøre, blir det vanskelig å overbevise neste generasjon om at det er i landbruket man bør satse.”

Det nevnes også at:

”Rammevilkårene i dagens forvaltning er et hinder for videre utvikling av næringen, da disse tar mest hensyn til det bestående.”

Med andre ord så er manglende fleksibilitet sett på som å være en trussel for utviklingen av landbruket. Skal man få vekst i landbruket må det innovasjon og nyskapning til, hvilket også inkluderer nye tanker for hvordan rammevilkårene for næringen settes. Dårlig lønnsomhet, dårlig tilgang på risikokapital, lite motivasjon og fokus på næringsutvikling samt manglende investeringslyst, er gjennomgående temaer i svarene på spørsmålet om de største utfordringene for landbruket.

Dersom man sammenholder svarene fra hva som skal til for å få vekst og hva som er de største utfordringene, så ser det ut som et hovedtema er *fleksibilitet*. Skal man få ungdom til å satse, skal man få tilgang på risikokapital, skal man få innovasjon og nyskapning, så er muligens første steg å se på rammevilkårene for landbruket for å gjøre nødvendige justeringer slik at det er mulig å oppnå den nødvendige fleksibiliteten.

6.6 AVSLUTTENDE BEMERKNINGER

Det rådmennene kommenterer i spørreundersøkelsen er på mange måter en beskrivelse av en næring i tilbakegang. Dersom man ikke gjør noe med jordbrukets rammebetingelser og frihetsgrader knyttet til disponering av grunn og støttemidler, så forventes en kraftig nedgang i jordbruksvirksomheten i Nordland.

Ser man på lønnsomheten i næringen og den økonomiske betydningen tilskuddene har for verdiskapingen i jordbruket i sammenheng med svarene fra rådmennene, blir det rimelig klart at noe må gjøres dersom man ønsker at det skal være en livskraftig jordbrukssektor i Nordland. For mange kommuner har jordbruket relativt stor betydning i 2011, og dersom jordbrukssektoren reduseres i disse kommunene, er det ikke gitt at kommunene klarer å omstille seg til å skape ny næringsvirksomhet som erstatter de arbeidsplasser – både direkte og indirekte – som vil gå tapt. Dette gjelder spesielt kommuner der sysselsettingsmulighetene utenfor jordbruket er dårlige – enten i egen kommune, eller i nabokommuner som ligger innenfor akseptabel pendlingsavstand.

Som oppsummeringen i kapittel 4.2 viser, er den økonomiske koblingen mellom jordbruket og andre næringer relativt stor, med leveranser fra øvrig næringsliv til jordbruket tilsvarende 26 øre per produsert krone i jordbruket. I tillegg leverer jordbruket varer for 32 øre per produsert krone til annen næringsvirksomhet i fylket, primært til næringsmiddelindustrien. Dette viser med all tydelighet at annen næringsvirksomhet i Nordland vil få en nedgang dersom landbruket reduseres – i hvert fall på kort sikt. For Nordland vil det således være av stor betydning å beholde et levedyktig landbruk, både på grunn av opprettholdelse av sysselsetting i egen kommune, men også i forhold til underleverandører til næringen og de bedrifter som er mottakere av jordbrukets produkter. Dersom næringen skal bli mer attraktiv for kommende generasjoner synes det som om driftsbetingelsene må bli mer fleksible og tilpasset en næring som for mange av næringsutøverne kun representerer ett av flere ben de har å stå på.

6.7 OPPSUMMERING

I dette kapitlet har vi, på bakgrunn av en spørreundersøkelse rettet mot rådmennene i kommunene i Nordland, forsøkt å si noe om landbrukets katalytiske virkninger, dvs. den betydningen landbruket har for bosetting og annen næringsvirksomhet. I denne forbindelse vil vi spesielt fremheve følgende:

- 76 % av rådmennene mener at landbruket i dag har stor betydning for arbeidsplassene i kommunen. Denne betydningen forventes imidlertid å være betydelig lavere i 2020.
- Landbrukets betydning for innbyggerantall er vurdert til å være viktig eller svært viktig av 69 % av rådmennene. Også her forventes betydningen å være betydelig mindre i 2020.
- En halvering av antall arbeidsplasser i landbruket vil ha størst negativ virkning på antall innbyggere i kommunen, der landbruket har størst relativ betydning. Dette gjelder i vel 40 % av kommunene.
- 63 % av rådmennene mener at landbruket har liten eller svært liten betydning for sysselsettingen i andre næringer i kommunen mens 19 % mener at landbruket er viktig eller svært viktig for sysselsettingen i andre næringer.
- Landbruket har størst betydning for sysselsetting innenfor transport og lagring samt servicesnæringer og delvis innenfor bank, finans og forsikring samt bygg og anlegg.
- Samlet sett vurderer rådmennene at de viktigste næringene i egen kommune i 2010 er landbruk, fiske og fiskeforedling samt service og diverse industri. Det forventes en nedgang i viktigheten til landbruk, fiske og fiskeforedling samt transport og lagring i ett 20 års perspektiv. Det er bergverksdrift, energi inkl. olje og gass samt service-næringene som forventes å øke i betydning innenfor et tidsperspektiv på 20 år.
- Skal man unngå en betydelig nedgang i omfanget av jordbruket og få unge til å være villige til å overta driften, synes det som at *fleksibilitet* er et nøkkelord. Dette gjelder fleksibilitet både i forhold til arealutnyttelse og disponering av areal, kombinasjonsdrift, anvendelse av støtteordninger og tilgang til risikokapital. Dessuten fokuseres det på at videreutvikling av kompetansenettverk er viktig.

REFERANSER

- Cappelen, Å, Skoglund, T og Storm, E (1992). Samfunnsøkonomiske virkninger av et EF-tilpasset jordbruk. Rapport 92/7. Statistisk sentralbyrå, Oslo.
- Hansen, Ø, Stornes, OK (2010). Økonomien i jordbruket i Nord-Norge. NILF-notat 2010-5. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning, Oslo.
- Henriksen, JT (2010): Planning, action and outcome – Evaluation of the Norwegian Petroleum system: A structural approach to ripple effect studies. Doktorgradsavhandling. PPhD serie No. 27-2010. Handelshøgskolen i Bodø.
- Juvkvam, D (2002). Inndeling i bo- og arbeidsmarkedsregioner. NIBR-rapport 2002:20. Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.
- Kjesbu, E, Sand, R og Sjelmo, O (2009). Landbrukets økonomiske betydning i Trøndelag. NILF-rapport 3-2009. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning, Oslo.
- Kjærland, F, Mathisen, T og Solvoll, G (2009). Statkraft i Nord-Norge – samfunnsnytte og lokal betydning. SIB-rapport 6/2009. Handelshøgskolen i Bodø.
- Solvoll, G (2008): Hurtigruta – samfunnsregnskap. SIB-notat 2006/2008. Handelshøgskolen i Bodø.
- Stornes, OK, Køhn, E og Grevsrud, R (2005). Betydningen av landbruket for verdiskaping og sysselsetting i Nord-Norge. NILF-notat 8-2005. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning, Oslo.

VEDLEGG

Spørreskjema

Spørreundersøkelse om landbruket i Nordland

Spørsmålene i undersøkelsen baserer seg på hva du tror og mener om landbruket i din egen kommune. Med landbruk menes skogbruk og jordbruk. Med jordbruk menes dyrking av vekster til mat (korn, poteter, grønnsaker etc.) og til fôr og husdyrhold.

1) * Hvor viktig vil du si at landbruket i din kommune er for:

	Svært lite viktig	Lite viktig	Verken viktig eller uviktig	Viktig	Svært viktig	Vet ikke
Arbeidsplasser	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Opprettholdelse av kulturlandskapet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Innbyggerantall	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skatteinntekter	☐	☐	☐	☐	☐	☐

2) * Hvor viktig tror du landbruket i din kommune vil være om 10 år for:

	Svært lite viktig	Lite viktig	Verken viktig eller uviktig	Viktig	Svært viktig	Vet ikke
Arbeidsplasser	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Opprettholdelse av kulturlandskapet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Innbyggerantall	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skatteinntekter	☐	☐	☐	☐	☐	☐

3) * Dersom antall arbeidsplasser i landbruket i din kommune skulle bli halvert i løpet av en 10 årsperiode, hvilken betydning vil det ha for din kommune når det gjelder:

	Svært liten betydning	Liten betydning	Verken liten eller stor betydning	Stor betydning	Svært stor betydning	Vet ikke
Antall innbyggere	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Opprettholdelse av	☐	☐	☐	☐	☐	☐

kulturlandskapet

Skatteinntekter

4) Begrunn gjerne svarene du ga på det forrige spørsmålet

5) Hvordan tror du omfanget på landbruksvirksomhet vil utvikle seg i din kommune? Hvordan begrunner du dette svaret?

6) * Hva er de to viktigste næringene i din kommune, utenom den sysselsetning som er knyttet til kommuneadministrasjon og de lovpålagte kommunale oppgaver (skole, helse etc.)? (kryss av ett eller to alternativer)

- Landbruk (skogbruk og jordbruk)
- Fiske og fiskeforedling
- Bergverksdrift og utvinning
- Energi inkl. olje og gass
- Bygg og anlegg
- Service (hotell, restaurant, eiendomsforvaltning og forretningsmessig tjenesteyting)
- Bank, finans og forsikring
- Transport og lagring
- Annet, spesifiser her
- Vet ikke

7) * Hva tror du vil være de to viktigste næringene i din kommune om 20 år, utenom den sysselsetning som er knyttet til kommuneadministrasjon og de lovpålagte kommunale oppgaver (skole, helse etc.)? (kryss av for ett eller to alternativer)

- Landbruk (skogbruk og jordbruk)
- Fiske og fiskeforedling
- Bergverksdrift og utvinning

- Energi inkl. olje og gass
- Bygg og anlegg
- Service (hotell, restaurant, eiendomsforvaltning og forretningsmessig tjenesteyting)
- Bank, finans og forsikring
- Transport og lagring
- Annet, spesifiser her
- Vet ikke

8) * Hvor viktig mener du at landbruket er for sysselsetningen i andre næringer i din kommune?

- Svært viktig
- Viktig
- Verken viktig eller uviktig
- Lite viktig
- Svært lite viktig
- Vet ikke

9) * Du svaret i forrige spørsmål at landbruket er viktig eller svært viktig for andre næringer i din kommune. Kan du spesifisere hvilke næringer du mener landbruket er viktig for?

- Fiske og fiskeforedling
- Bergverksdrift og utvinning
- Energi inkl. olje og gass
- Bygg og anlegg
- Service (hotell, restaurant, eiendomsforvaltning og forretningsmessig tjenesteyting)
- Bank, finans og forsikring
- Transport og lagring

- Annet, spesifiser her
- Vet ikke

10) Hva tror du vil være de viktigste virkemidlene for å få vekst i landbruket i din kommune?

---

11) Hva tror du er de største utfordringene for landbruket i din kommune?

© Copyright www.questback.com. All Rights Reserved.

UNIVERSITETET I
NORDLAND

HANDELSHØGSKOLEN I BODØ • HHB

Senter for innovasjon og bedriftsøkonomi, SIB AS

Handelshøgskolen i Bodø (HHB) ble etablert i 1985 under navnet Siviløkonomutdanningen i Bodø. HHB tilbyr en rekke utdanninger på bachelor, master og PhD nivå, og forskning innenfor flere områder. Ved HHB, som fra 1. januar 2011 er en del av Universitetet i Nordland, er det totalt ca. 1200 studenter og om lag 80 vitenskapelig ansatte.

Senter for Innovasjon og Bedriftsøkonomi AS ble etablert i 2004, og utfører utrednings- og forskningsoppdrag innenfor HHBs fagområder. Senteret er samlokalisert med HHB.

Nordlandsforskning AS utfører forskningsoppdrag innen samfunnsvitenskapelige og bedriftsøkonomiske fagområder og bidrar til kunnskapsutvikling for samfunns- og næringsliv.

Bodø Graduate School of Business was established in 1985. Located in Bodø, Northern Norway, we offer various business courses, research, post-graduate training and business development. Today, HHB has approximately 80 academic positions and roughly 1,200 students distributed across bachelor-, master- and PhD programs. From 2011 HHB is one of four faculties at the University of Nordland.

Centre for Innovation and Economics was established in 2004, and carries out research projects within the same research areas as Bodø Graduate School of Business. The centre is located together with Bodø Graduate School of Business.

Nordland Research Institute carries out research projects in social science and industrial economics and knowledge for society and Industry.